

”I haluu bitte von der Wurst”

Tapaustutkimus kolmikielisen kolmevuotiaan kehittämästä *haluu*-rakenteesta

Katriina Matthiesen

Suomen Kieli ja Kulttuuri

Pro gradu -tutkielma

2010/11

“Language is not a formal object that can be used in some informal ways; its essence is use. Tools such as hammers and compasses and linguistic symbols are what they do, and their form is in the service of function.” – Elizabeth Bates

– Beyond Nature-Nurture 2005, D. Slobin&M. Tomasello

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimusongelma.....	1
1.2 Työn rakenne.....	3
1.3 Taustatietoja.....	4
1.4 Aineisto ja metodi.....	6
2 Lapsen kielen tutkimus.....	9
2.1 Synnynnäisen kielikyvyn teorit.....	9
2.2 Kognitiiviset teorit.....	11
2.3 Lapsen lingvististen rakenteiden tutkimuksen tausta	12
2.4 Fennistiikka ja lapsen kielellinen kehitys.....	14
3 Tomasellon teorian lähtökohdat.....	15
3.1 Fylogeneesi ja symbolit.....	15
3.2 Ontogeneesi ja intentiotulkitseminen.....	16
3.3 Konstruktiot.....	18
3.4 Käyttötapahtumat.....	19
4 Haluu-konstruktio: Leksikaalis-pohjainen konstruktio.....	21
4.1 Haluu-konstruktio: varhaislingvistinen kehitys.....	24
4.2 Haluu-konstruktio: kommunikatiivinen funktio.....	29
4.2.1 X + haluu + nomini.....	30
4.2.2 X + haluu + infinitiivi	38
4.3 Koodinvaihto I haluu X.....	42
4.4 Yhteenveto.....	45
5 Haluu – vakiintunut yksikkö.....	46
6 Sanayhdistelmät.....	51
7 Lopuksi.....	60
8 Lähteet.....	64
9 Liitteet.....	69

1 Johdanto

1.1 Tutkimusongelma

Tämän tutkimuksen kohteena on kolmevuotias, kolmikielinen (englanti, saksa ja suomi) Tom ja hänen puheessaan esiintyvä *haluu*-rakenne esimerkiksi:

- 1) *I haluu bitte von der wurst*¹
- 2) *Minu haluu mennä kummitus*
- 3) *Haluu haluu hattu*

Analysoidessani aineistoani sama kysymys tuli jatkuvasti mieleeni: miksi Tom käyttää *haluu*:ta niin johdonmukaisesti eri pituisissa ilmauksissa läpi koko aineistoni? Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tätä kysymystä.

Tutkimuksessani käytän teoreettisena kehyksenä ensisijaisesti Michael Tomasellon (1992, 2000, 2003, 2006) kognitiivis-funktionaalista lähestymistapaa. Keskeistä Tomasellon teoriassa on ihmisen lingvistisen kommunikaation symbolinen sekä funktionaalinen ulottavuus. Lapsenkielen radikaalissa omaksumisteoriassaan hän (2003: 41) esittää, että lapset käyttävät samaa kielen oppimisen prosessia oppiessaan sanoja sekä kielioppia. Lapset eivät opi kieltä kronologisessa järjestyksessä; ensin sanat ja sitten kieliopin sääntöjä. He oppivat kieltä käytön kautta kommunikatiivisten funktioiden avulla (ks. Tomasello: 2003).

Tomasellon (2006: 1) mukaan lapsen lingvistiset rakenteet eivät perustu samoihin lingvistisiin abstraktioihin kuin aikuisten lingvistiset rakenteet. Lapsen ilmaukset eivät siis näytä pinnalta aikuisten kieleltä, koska yksinkertaisesti ne eivät vielä ole aikuisten veroisia lingvististen representaatioiden suhteen (Tomasello 2003: 324). Seuraan tässä tutkimuksessa tätä perusolettamusta.

¹ Otettu seuraavista litteraatio-esimerkeistä: Abendbrot_Papa_1, Kummitus ja Pyöräkypäri

Tomasello (mt.) on pyrkinyt osoittamaan, että lapset oppivat vasta vähitellen kieltensä abstraktiset lingvistiset konstruktiot, päinvastoin kuin generatiiviset teoriat väittävät. Tomasello (2003: 117) uskoo, että varhaislingvistisessä vaiheessa lasten ilmaukset ovat peräisin konkreettisista, leksikaalisista skeemoista, niin sanotusti *leksikaalis-pohjaisista konstruktioista* (engl. item-based construction) eli konstruktioista, joilla on konkreettista, leksikaalista sisältöä (ks. Tomasello 2006: 1). Englanninkielisistä leksikaalis-pohjaisista konstruktioista ovat esimerkkejä *X hit Y*, *X broken* ja *Put X in/on Y* (Tomasello 2006: 6). Tämä kehitysvaihe edesauttaa lasta luomaan abstraktisia kategorioita sekä konstruktioita.

Omassa aineistossani *haluu*-rakenteella on leksikaalis-pohjaisen konstruktion piirteitä. Tomilla on kuitenkin ilmauksia, jotka eivät varsinaisesti sovi Tomasellon leksikaalis-pohjaisen konstruktion määritelmään. Aineistosta löytämäni ilmaukset, joissa *haluu* esiintyy, ovat seuraavanlaisia:

Taulukko 1. Haluu-rakenteen eri tyypit

Tyyppi	Kuvaus	Esimerkki
Yhden sanan ilmaus	Interjektio + <i>haluu</i>	ahh <i>haluu</i>
Sanayhdistelmät (<i>haluu</i> -sanayhdistelmät)	<i>haluu</i> + X	<i>haluu</i> gross <i>haluu</i> (<i>haluu</i>) hattu
Leksikaalis-pohjaiset konstruktiot (<i>haluu</i> -konstruktio)	X + <i>haluu</i> + X	I <i>haluu</i> Bob the Builder mä <i>haluu</i> syliin minä <i>haluu</i> leikkii sen mä <i>haluun</i> Tia tulla lääkärissä
Kieltokonstruktio	kielto + <i>haluu</i>	ei <i>haluu</i> et <i>haluu</i>

Tässä tutkimuksessa pyrin selittämään Tomin *haluu*-ilmauksia Tomasellon kognitiivis-funktionaalisen teorian avulla. En kuitenkaan käsittele Tomin kieltokonstruktioita tässä tutkimuksessa, koska aineistostani löytyy vain kaksi esimerkkiä (ks. Taulukko 1. Haluu-rakenteen eri tyypit). Tämän lisäksi nämä ilmaukset koskevat negaatiota, joka on oma tutkimusaihe (ks. Kauppinen 1982).

Keskeisin tutkimuskysymys on siis, kuinka *haluu* soveltuu Tomasellon lapsenkielen omaksumisteoriaan. Tämä kysymys on erittäin kiinnostava siitä syystä, että *haluu*:ta käytetään kolmikielisessä ympäristössä, kun taas Tomasellon esimerkit pohjautuvat yksikieliseen lapsen kielen kehitykseen. Lainatakseni vapaasti Kotilaisen (2007: 8) metaforaa, tämä tutkimus on mikroskooppi. Kognitiivis-funktionaalisten ajatusten ansiosta *haluu*-rakenteesta voidaan saada suurempi kokonaiskuva Tomin kielen kehityksestä ja käytöstä. Ajatukseni on se, että *haluu*-rakenteella on avainasema Tomin kielen omaksumisprosessissa: se osoittaa tietä kohti abstraktisempaa kieltä.

Toinen keskeinen kysymys on, miten Tom käyttää *haluu*-rakenteita vuorovaikutustilanteissa. Keskityn erityisesti *haluu*-konstruktion ja sen kommunikatiivisiin funktioihin. Koska tutkin Tomin *haluu*-konstruktiota nimenomaan aidoissa vuorovaikutustilanteissa, käytän keskusteluanalyysin menetelmää kognitiivis-funktionaalisten teorian lisäksi.

1.2 Työn rakenne

Esittelen tässä työssä (luku 1.3) ensin taustatietoja Tomin kielen ympäristöstä sekä yleisiä havaintoja hänen kielikehityksestään. Luvussa 1.4 käsittelen lyhyesti valitsemani metodin ja miten keskusteluanalyysi soveltuu kognitiivis-funktionaaliseen lähestymistapaan. Tässä luvussa (1.4) käsittelen myös omaa aineistoani. Lapsenkielen tutkimuksen taustaa käsittelen luvussa 2. Tarkastelen Tomasellon teorian perustavia ajatuksia luvussa 3.

Ensimmäisessä analyysiosassa (luku 4) käsittelen Tomin *haluu*-konstruktiota, jossa kuvailen konstruktion ominaisuuksia. Vertaan omaa aineistoani muihin lapsenkielen lähteisiin ja tarkastelen syvemmin, miten Tom käyttää *haluu*-konstruktiota eri keskustelutilanteissa. Koodinvaihtotilanteita tarkastelen erikseen. Analysoin, mitkä ovat *haluu*-konstruktion pääfunktiot aineistoni perusteella.

Luvussa 5 käsittelen *haluu*-rakenteen aineistossani olevan esiintymisfrekvenssin ja

syötöksen. Esitän miten esiintymisfrekvenssi liittyy lapsen konstruktioiden rakentamiseen.

Luvussa 6 tarkastelen aineistoni *haluu*-sanayhdistelmiä. Pyrin saamaan vastauksen siihen, miksi Tom käyttää erilaisia *haluu*-rakenteita samaan aikaan. Tarkastelen, mikälainen funktio *haluu*-sanayhdistelmillä on verrattuna *haluu*-konstruktion.

1.3 Taustatietoja

Tämä tutkimus sai alkunsa lukiessani Anneli Kauppisen (1998) väitöskirjan. Kiinnostuin lapsen kielen omaksumisesta myös henkilökohtaisista syistä, koska samaan aikaan noin kaksi ja puolivuotias esikoiseni (syntymävuosi 2003) alkoi tuottaa monisanaisia ilmauksia. Käytän hänen monisanaisia ilmauksiaan aineistona tässä tutkimuksessa. Hänen nimensä tutkimuksessani on Tom. Tämän kappaleen taustatiedot on otettu muistiinpanoistani ja muististani äitinä.

Havaintoja Tomin kielen kehityksestä

Tomin perheen kieliympäristö on kolmikielinen (englanti, saksa ja suomi). Tästä syystä oli erityisen kiehtovaa seurata Tomin kielen omaksumista, erityisesti silloin, kun hän rupesi rakentamaan monimutkaisempia lingvistisiä rakenteita. Vaikka Kauppisen tutkimus tarkasteli yksikielisen lapsen varhaiskielen käyttöä, havainnoin samoja ilmiöitä Tomin kielen käytössä, nimenomaan runsasta puhekuvioiden käyttöä. Kauppisen (mts. 15) määritelmän mukaan puhekuvio on toistuva puhejakso: ulkoa opittu fraasi, idiomi tai rakenteen hahmo, jonka selvin tuntomerkki on toistuvuuden tunnistettavuus. Omien havaintojeni mukaan Tom käytti toistuvasti puheessaan laajempia kokonaisuuksia, puhekuvioita. Hän käytti eri puhekuvioita eri kielillä eri konteksteissa, esimerkiksi englanniksi hän pyysi äidiltään *more juice please* (suom. *lisää mehua kiitos*, 2;3 vuotta) ja saksaksi hän selitti isälleen, että *mama fährt auto* (suom. *mama ajaa autoa*, 2;3 vuotta). Päiväkodissa Tomin suomen kieli kehittyi nopeasti ja keväällä 2005 hänen suomenkielisten puhekuvioiden käyttönsä lisääntyi kotona huo-

mattavasti, erityisesti hänen omissa leikkeissään ja yksinpuheissaan. Omien muistojeni mukaan syksyllä 2005 Tom leikitteli sanojen ja fraasien rytmillä sekä intonaatiolla. Hän käytti myös usein kahta tai kolmea kieltä samassa lauseessa, esimerkiksi 1;11 vuotiaana Tom sanoi ilmauksen *Tom da doo*, kun hän laittoi ylpeästi joulukuusen valoja päälle isän valvonnassa. Isän muistiinpanojen mukaan ilmaus kuulosti siltä, kuin Tom oli sanonut *Tom da(s) do/tu* (suom. Tom sen tekee). Tämän tutkimuksen aihe *haluu* oli myös muistiinpanojeni mukaan aktiivinen osa Tomin sanavarastoa 2;6 vuotiaana. Alusta lähtien *haluu* esiintyi melkein aina samassa muodossa. Syksyllä 2005 tein muistiinpanon, että Tom osaa käyttää *haluu*:ta ilmauksissa, joissa esiintyy jopa kaikkia kolmea kieltä. Silloin *haluu* oli kiinnittänyt vanhempien huomion, koska sen käyttö oli niin runsasta. *Haluu*:n käyttö jatkui Tomilla pitkälle 5-vuotiaaksi asti, kunnes se vähitellen rupesi häviämään hänen kielestään.

Syntymästään lähtien Tom on aina kuullut englantia, saksaa ja suomea. Hän omaksuu kolmea kieltä simultaanisesti (Hassinen 2002: 22). Kotona puhutaan pääsääntöisesti englantia ja saksaa. Suomi on kuitenkin aina ollut olennainen kieli perheessä, koska Tomin vanhemmat ovat molemmat puolisuomalaisia. Tomin perheen kielistrategia kuuluu yksi kieli – yksi henkilö- menetelmään: vanhemmat puhuvat omaa kieltä lapsille (äiti englantia, isä saksaa). Koska kodin ulkopuolella (ympäristökieli) kieli on tietysti suomi ja siten eri kuin vanhempien kielet, Tom omaksuu tämän kolmannen kielen eri kontekstissa (Hassinen mts. 39; ks. kielistrategioista myös Romaine 1995: 185). Tomin suomenkieliseen kontekstiin kuuluvat myös hänen isoäitinsä (*mummi* ja *mummo*), joiden kanssa hän puhuu suomea. Mummi asuu Suomessa ja tulee usein kylään. Tomin ydinperheeseen kuuluvat Tomin äiti ja isä, pikkusisko, Lily (syntymävuosi 2004) ja pikkuveli, Max (syntymävuosi 2007). Tutkimuksen aikana Tom puhuu pääsääntöisesti englantia äitinsä kanssa ja saksaa isänsä kanssa. Suomea hän puhuu päiväkodissa sekä suomalaisten isoäitien kanssa. Tomin vanhemmat puhuvat keskenään pääsääntöisesti englantia, mutta koska Tomin äiti ymmärtää saksaa hyvin, Tomin isä puhuu hänelle välillä saksaa. Koodinvaihto on vanhempien välillä (englanti/saksa) aika yleistä. Tomin vanhemmat puhuvat ja ymmärtävät myös

suomea, mutta puhuvat omien vanhempiensa kanssa englantia ja saksaa.

Pienestä asti Tom on ollut kontaktissa suomenkielisen ympäristön kanssa. Kymmenen kuukauden ikäisenä Tom kävi yliopiston lapsiparkissa muutaman tunnin viikossa muutaman kuukauden ajan. Siellä Tom oli ensimmäisen kerran täysin suomenkielissä ympäristössä ilman äitiään. Muuten Tom oli kotona äitinsä kanssa 1;6 vuoteen asti, kunnes hän alkoi kunnallisen suomenkielisen päiväkodin. Hän sanoi ensimmäiset sanat noin 1;2 vuoden iässä. Sanat alkoivat tulla kaikilla kolmella kielellä melkein samanaikaisesti. Vähän vajaa kaksivuotiaana Tom kuitenkin näytti olevan jossain määrin tietoinen siitä, että hänelle puhutaan kolmea eri kieltä. Ympäristökielen hän oli tunnistanut jo 1;6 vuotiaana, koska hän tervehti muita lapsia hiekkalaatikolla sanomalla *moi*. Siinä vaiheessa Tom oli myös erottanut saksan ja englannin toisistaan sen verran, että Tom osasi sanoa *digger* äidille ja isälle *bagger* (suom. *kaivuri*). Kaksivuotiaana Tom oli myös tietoinen siitä, että mummin kanssa puhutaan suomea, esimerkiksi Tom vaihtoi kieltä suomeksi, kun puhuttiin mummista, *mummi tulee* (2;3 vuotta).

1.4 Aineisto ja metodi

Aineistoni nauhoitettiin keväällä ja syksyllä 2006, kun Tom oli 3;3-3;6 vuotta. Aineisto koostuu noin 5 tunnista videoitua materiaalia. Keskustelut nauhoitettiin kolmessa eri keskustelutilanteessa: kotona, päiväkodissa (aamupiirissä sekä eri leikkitalanteissa) ja kylässä leikkimässä samanikäisen leikkitoverin kanssa. Silloin aineistoa kerätessäni päätavoitteeni oli kuvata eri sosiaalisia tilanteita monipuolisesti, esimerkiksi leikkitalanteet, ruokatilanteet, satuhetket sekä lasten maalaaminen, joissa Tom puhuu enimmäkseen suomea mummin kanssa sekä päiväkodissa.

Aineistoni luonteen vuoksi käytän tässä tutkimuksessa keskusteluanalyysia, koska tämä antaa mahdollisuuksia tutkia lapsen varhaislingvistisiä rakenteita aidoissa vuorovaikutustilanteissa kognitiivis-funktionaalisen teorian yhteydessä. Keskusteluanalyysi on hyödyllinen metodi, erityisesti lapsenkielen tutkimuksessa,

koska lapset käyttävät myös muita keinoja kuin puhetta saadakseen viestinsä perille. He käyttävät esimerkiksi elekieltä, toistoja ja taukoja korvataksaan puuttuvaa kieltään. Lapsen kielessä on myös tapana, että toiminta vaihtuu nopeasti ja usein asiasta toiseen.

Päinvastoin kuin keskustelunanalyysi, Tomasello käyttää työssään pääosin seurantatutkimuksia, joissa hän suorittaa myös lingvistisiä kokeita pienten lasten kanssa käyttämällä tekaistuja sanoja ja lauseita pääaineiston lähteenä. Tomasello (2003b: 2) kuitenkin huomauttaa, että kielen, ihmiskognition sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen välinen suhde on uudempi tutkimusalue kognitiivis-funktionaalisisessa kielitieteessä. Pienessä mittakaavassa pyrin yhdistämään näitä osaluueita tässä tutkimuksessa aineistoni perusteella.

Tomasellon kognitiivis-funktionaalinen teoria ja keskustelunanalyysi jakavat myös keskeisen ajatuksen: ihmisten intersubjektivisuus. Keskustelunanalyysissa intersubjektivisuus on perustava oletus (Nurkkala 1998: 211): intersubjektivisuus on kahden ihmisen välinen yhteisymmärrys. Keskustelunanalyysissa merkitykset syntyvät yhteistyönä. Koska vuorovaikutus on rakenteellisesti jäsentynyttä toimintaa (Heritage 1989), vuorovaikutuksen osapuolet nojaavat tiettyihin periaatteisiin ja/tai toimintatapoihin, esimerkiksi vuorottelu ja vuorojen molemminpuolisuus (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974), saavuttaakseen yhteisymmärryksen tai jaetun merkityksen. Vuorovaikutuksessa osapuolet ottavat myös kontekstin huomioon ja muokkaavat keskusteluaan sen mukaisesti. Tällä tavalla konteksti uudistuu jatkuvasti keskustelun aikana. (Heritage 1989).

Keskustelunanalyysissa olevaa intersubjektivisuuden periaatetta vastaavat Tomasellon (2003: 21-26) teoriassa olevat *intentiontulkitseminen* taidot (engl. intention-reading), nimenomaan keskeinen kognitiivinen taito, *jaettu tarkkaavaisuuden kehys* (engl. joint attention frame) (ks. myös Ontogeneesi ja intentiontulkitseminen, 3.2). Tomasello (2003: 12) toteaa, että ihmisten kommunikaatio on intersubjektivista siitä syystä, että me tiedämme jakavamme samoja symbolisia sovinnaitapoja. Jokainen

voi mahdollisesti joko tuottaa tai vastaanottaa symboleja ja me olemme kaikki tietoisia tästä (ks. ”bi-directionality of the sign” Saussure: 1916). Lapsen kielen omaksumisen kannalta jaetun tarkkaavaisuuden kehys toimii keinona, jolla lapset saavuttavat intersubjektiivisuutta. Tomasellon mukaan jaettu tarkkaavaisuus on kriittinen ihmisen kommunikaatiossa, koska sen avulla luodaan kommunikaation konteksti ja siten yhteinen perusta (engl. common ground) (Michael Tomasellon haastattelu 3Sat:in saksalaisessa televisio-ohjelmassa, 30.10.2008).

Tutkimuksen alussa etsin puhekuvioita aineistostani. Kävin aineistoni läpi ja havainnoin kolme kiinnostavaa tyyppiä: *mitä tämä/siellä/X on, ei saa+inf* ja eri *haluu*-rakenteen variaatioita. Tämän perusteella litteroin aineiston osia, joissa kyseiset kuviot esiintyivät toistuvasti joko keskustelusekvenssien sisällä (*ei saa*) tai myös eri keskustelujaksoissa (*mitä tämä/X on* ja *haluu*). Keskustelusekvenssit ja -jaksot ovat keskimäärin noin 3-5 minuutin pituisia ja niitä on litteroitu kaiken kaikkiaan 20. Kiinnitin *haluu*-rakenteeseen huomiota ensin oman kielitajun ansiosta, koska ilmiön toistuvuus oli jo tuttu Tomin puheesta. Muut tekijät ilmiön valinnassa olivat:

- ilmiön monenlaiset variaatiot (ks. taulukkoa 2 ja 6)
- ilmiö esiintyi toistuvasti keskustelusekvensseissä ja myös eri keskustelujaksoissa
- ilmiön runsaus läpi koko aineiston.

Taulukko 2. Haluu-rakenteet Pyöräkypärä-esimerkissä (kesto n. 2 minuuttia)

1. min(u) *haluu* lekkii sen
2. min(u) *haluu* leikkii s-
3. *hHaluu*hon leikkii kypärä
4. I like t- play (0.2) I *haluu* leikkii s-
5. *haluu haluu* hattu

Litteraatioissa ja tekstissä äiti on ”mummy” ja isä on ”papa”, koska Tom luonnollisesti kutsuu heitä äidiksi ja isäksi niillä kielillä, joita äiti ja isä käyttävät. Kaikki muut

nimet on muutettu. Tomin sisko, Lily osallistuu kuvauksiin.

Videoidun materiaalin lisäksi olen omasta kiinnostuksesta myös seurannut Tomin kielen kehitystä. En ole seurannut Tomia säännöllisesti, enkä pitänyt säännöllistä päiväkirjaa, mutta käytän kuitenkin tutkimuksessani välillä omia muistiinpanojani ja/tai havaintojani, kun niillä on merkitystä.

2 Lapsen kielen tutkimus

Miten lapsi oppii kielen rakenteita? Tämä sama kysymys on jakanut kielen tutkijoita vuosikausia pitkäaikaiseen kiihkeään keskusteluun kieliopin luonteesta: mistä kielioppi tulee ja miten se kehittyy lapsessa? Ymmärtääkseen miten tämä kysymys liittyy omaan tutkielmaani, on syytä esitellä lyhyesti tässä kappaleessa lapsen kielen tutkimuksen kehitystä.

2.1 Synnynnäisen kielikyvyn teoriat

Keskustelun ytimessä on ollut tutkijoiden näkemys kielen synnynnäisyydestä tai ympäristön vaikutuksesta kielen omaksumisprosessissa: synnynnäiset kyvyt vastaan ympäristötekijät (engl. nature vs. nurture, ks. Clarke 2003: 2). Bates ja Goodman (1999) havainnoivat, että teorioiden jako löytää juurensa tietoteoriasta² nimenomaan rationalismiin sekä empirismiin liittyvistä ajatuksista. Rationalistit uskovat ensisijaisesti, että tieto on synnynnäistä. Empirismin kannattajat sen sijaan uskovat, että tieto on peräisin ympäristöstä ja se siirretään mieleen/aivoihin aistien kautta.

Vaikuttavin lingvistinen teoria kielen synnynnäisyyden puolesta on ollut Noam Chomskyn generatiivinen kielioppi. Hänen johdollaan lapsen kielen rakenteita alettiin analysoida kielitieteellisesti 1960-luvulla. Generatiivinen lähestymistapa kuuluu formaaleihin kieliteorioihin, joissa luonnollista kieltä tarkastellaan formaalina kielenä matemaattisten symbolijärjestelmien avulla. Chomsky siis analysoi lapsen kielen il-

² Tietoteoria tai epistemologia on filosofian osa-alue, jossa käsitellään tietoa koskevia kysymyksiä, kuten esimerkiksi tiedon luonnetta, rajoja sekä alkuperää.

mauksia pelkkinä lingvistisinä rakenteina semantiikasta ja kielenkäyttötilanteesta riippumatta. Hän laatii kokoelman abstraktin lingvistisiä kategorioita sekä sääntöjä, joiden mukaan syntaktiset esitykset kieleen kuuluvista kieliopillisista lauseista voidaan muodostaa eli generoida. Hänen teoriansa painottuu ilmauksien kieliopillisuuteen sekä niiden hyvinmuodostuneisuuteen. Toisin sanoen kielen tuottaminen eli mitä lapsen ilmaukset näyttivät pinnalta analysoituina, olivat tärkeimmät tekijät.

Chomsky (1980) totesi, että vaikka lapsen ilmauksissa on olemassa abstraktisia kieliopin periaatteita, he eivät pysty oppimaan kielen periaatteita ainoastaan kuulemansa perusteella. Lapset eivät saa tarpeeksi negatiivista palautetta siitä, mikä on ilmauksessa väärin. Chomsky pohti, miten lapset siis omaksuvat oikeat ilmaukset, kun aikuisten kieli koostuu pelkistä ilmauksista (ks. myös Tomasello 2003: 2). Tämä tunnetaan Chomskyn ärsykkeen heikkouksien väitteenä (engl. *poverty of the stimulus*). Tämän perusteella hän teki päätelmän, että lapsilla on synnynnäinen universaali kielioppi: itsehallinnollinen aivoissa oleva kielenomaksumisjärjestelmä, joka sisältää jo valmiina kielen liittyviä synnynnäisiä rakenteita sekä mekanismeja.

Chomskyn ideologia kielen synnynnäisyydestä on aiheuttanut seurauksia kielen omaksumisteorioiden kannalta. Ensinnäkin kielioppi ja leksikko pidettiin erillään. Synnynnäisissä teorioissa universaalinen kielioppi on kielikyvyn ytimessä ja leksikko jää sen ulkopuolelle. Lapsi oppii ensin erikseen kielen sanat, idiomit sekä idiosynkraattiset rakenteet, jonka jälkeen hän yhdistää kielelliset ainekset abstraktiseen synnynnäiseen kielioppiinsa. Tämä erotus leksikon ja kieliopin välillä ilmenee Steven Pinkerin (1998) *sanat ja säännöt* (engl. *Words and Rules*)-teoriassa. Kielioppia ei voi oppia, koska se on synnynnäinen. Toiseksi synnynnäisen kieliopin perusteella lapset pystyvät operoimaan jo alusta lähtien abstraktisten lingvististen kategorioiden kanssa. Lapsen lingvistiset rakenteet ovat siis pelkistettyjä versioita aikuisten rakenteista. Synnynnäisen kielikyvyn teorioiden mukaan lapset siis käyttävät samoja lingvistisiä representaatioita kaikkien kielen kehitysvaiheiden aikana (Tomasello 2003: 2). Vaikka Chomskyn teoria on saanut paljon vastustajia sekä kritiikkiä empirismin

tutkimusalalta vuosien mittaan, Chomskyn teoreettiset lingvistiset ajatukset ovat vallinneet pitkään.

2.2 Kognitiiviset teorit

Kielen omaksumistutkimuksissa on kuitenkin tapahtunut paljon viimeisen vuosikymmenen aikana erityisesti kognitiivisen kielitieteen aloilla. Bates ja Goodman (1999) totesivat artikkelissaan *On the Emergence of Grammar from the Lexicon*, että kognitiivisen kielitieteen tutkijat ovat nyt hyväksyneet, että ihmiskielessä on ”jotain” synnynnäistä, mutta he eivät ole hyväksyneet, että ihmiskielellä on itsehallinnollinen aivoissa oleva kielenomaksumisjärjestelmä. Ihmisillä on synnynnäiset kognitiiviset ja kommunikatiiviset taidot, jotka edesauttavat kielen omaksumisprosessia. Nämä taidot eivät kuitenkaan ole kielelle spesifisiä. Ne ovat yleisiä kognitiivisia taitoja, joilla on myös toisia funktioita ihmisen kognitiivista kehitystä varten. Niihen kuuluvat mm. ihmisen kyky jäljitellä, mitä toiset tekevät, ihmisen kiinnostus jakaa yhteinen huomio ja ihmisen kyky luoda ja manipuloida symboleja (ks. myös Tomasello 2005). Kaikki nämä taidot ovat jo lapsessa olemassa ensimmäisen ja toisen elinvuoden aikana. (Bates ja Goodman: mts. 3).

Kognitiivisissa teorioissa, kuten Langackerin (1987, 1991) kognitiivisessa kieliopissa sekä Goldbergin (1995, 2006) konstruktioikieliopissa ei myöskään enää pidetä eroa kieliopin ja leksikon välillä. Leksikkoon kuuluu kaikenlaisia kielen lingvistisiä aineksia, kuten morfeemit, sanat, idiomaattiset ilmaukset, kieliopilliset rakenteet jne. Bates ja Goodman (1999: 5) vertaavat leksikkoa eläintarhaan, jossa asuu kaikenlaisia eläimiä yhdessä yhteisen johdon mukaan. Heidän mukaansa (mp.) kognitiivinen tutkimus on osoittanut, että kielenomaksumisprosessin varhaisessa vaiheessa kieliopilla ja leksikolla on vahva suhde. Tämä viittaa siihen, että kielioppia ja leksikkoa omaksutaan ja välitetään käyttämällä samoja mentaalaisia sekä neuraalisia mekanismeja (mt.).

2.3 Lapsen lingvististen rakenteiden tutkimuksen tausta

Lapsen lingvistisen rakenteiden tutkimus on ollut kirjavaa. Aiempi tutkimus tällä tieteenalalla on ylipäänsä yrittänyt saada vastauksen siihen, miten lapset omaksuvat aikuisten syntaktiset kategoriat ja saavuttavat aikuisten kielipillisen kompetenssin. Tässä kappaleessa esittelen ne tutkimukset, jotka liittyvät nimenomaan leksikaalisiin oppimisprosesseihin.

Ensimmäinen tutkimus, jossa leksikaalis-pohjaiset skeemat olivat keskipisteenä oli Brainen (1963) *ydinsanakielioppiteoria* (engl. pivot grammar). 1960-luvun alussa hän pyrki analysoimaan lapsen kielen rakenteita sekä kielen yksiköitä distributiivisen analyysin (engl. distribution analysis) perusteella. Hän tutki sanojen sijainnin säännöllisyyttä lapsen kahden sanan yhdistelmissä. Hänen tutkimuksensa osoitti, että niissä yhdistelmissä on yksi vakiintunut sana, johon voi yhdistää toisen muuttuvan sanan. Sanat jakautuvat kahteen ryhmään: ydinsana (P = pivot) ja avoin sana (O = open). Ydinsanat olivat esimerkiksi englanniksi *more*, *no*, *again* ja avoimet sanat *jump*, *hit*, *play*, *cup*, *chair* (yleensä verbit, substantiivit tai adjektiivit). Tämän kielioopin perusteella lapsen varhaislingvistiset rakenteet rakentuvat, esimerkiksi P(1) + O (More juice, More milk), O + P(2) (Juice gone, Mummy gone), O + O (Ball table, Mummy sock – ilmaukset ilman ydinsanaa) (esimerkit otettu Tomasellosta 2003). Tämä teoria ei kuitenkaan ottanut huomioon ilmausten merkitystä eikä kontekstia. Oli myös hankalaa kuvitella, miten lapset pääsivät aikuisten kielten syntaktiseen kompetenssiin yksinkertaisten ydinsanojen skeemojen perusteella. (Tomasello 2003: 95).

Leksikaalisten yksikköjen merkitys lapsen kielen tutkimuksissa on edistynyt huomattavasti 1990-luvulta lähtien. Pine ja Lieven (1993) tutkivat alle 2-vuotiaiden lasten siirtymävaihetta yksisanaisesta vaiheesta monisanaiseen vaiheeseen. Heidän tutkimuksena perustuivat Nelsonin (1975) jaotteluun referentiaalisten ja ekspressiivisten lasten välillä. Referentiaaliset lapset yhdistävät yksittäisiä sanoja omasta aiemmasta yhden sanan sanavarastosta. Ekspressiiviset lapset sen sijaan käyttävät omia aiempia analysoimattomia tai kiteytyneitä fraaseja (engl. frozen phrases) kehittääkseen uusia

lingvistisiä kuvioita. Lapsi hallitsee produktiivisesti kuvioissa olevia aukkoja. Pine ja Lieven totesivat (mas. 570), että lapsen aukko- ja kehyskuviot (engl. slot-and-frame patterns, ks. myös *rakennekehys*, Kauppinen 1998: 19) antavat kriittiset distributiiviset tiedot, joiden perusteella lingvistiset kategoriat rakennetaan. Lapset täydentävät kuvioissa olevia aukkoja kielen spesifisien ominaisuuksien mukaan. He myös osoittivat (mas. 570), että laajemmat lingvistiset kokonaisuudet ovat tärkeitä lapsille heidän siirtymävaiheessaan monisanaiseen puheeseen.

Samaan aikaan Tomasello (1992) teki samankaltaisen havainnon tutkimuksessaan päiväkirjamenetelmän avulla. Hän huomasi, että hänen englanninkielisen tyttärensä ensimmäiset monisanaiset ilmaukset perustuivat verbeihin tai muihin predikaattitermeihin. Hän totesi, että lapsen verbien omaksuminen alkaa kahden ensimmäisen elinvuoden aikana, jolloin lapset rupeavat käyttämään verbejä yksisanaisina leksikaalisina yksikköinä. Sen jälkeen lapset pyrkivät täydentämään ensimmäisiin verbeihin liittyviä kieliopillisia valenssipaikkoja (mts. 7). Tämän perusteella Tomasello esitti, että lapsen varhaiset verbit ja niiden suhteelliset täydenteet toimivat ikään kuin yksilöllisinä jäsenyisyyden saarekkeina. Tätä ajattelua hän kutsuu *verbisaarekehypoteesiksi* (engl. verb-island hypothesis) (Tomasello 1992: 23; 2003: 117; 2006: 4). Verbisaarekehypoteesin mukaan lapsi oppii verbien argumenttirakenteet (ks. myös ISK 2004: 438-439) ja niiden syntaktiset rajoitukset yksittäisen verbin osalta, mutta lapsi ei välttämättä tässä vaiheessa osaa yleistää tietoaan muihin verbeihin (1992: 23; 2006: 4). Tämä havainto johti hänet siihen johtopäätökseen, että pienten lasten varhaiskielen rakenne ei toimi lainkaan abstraktisten sääntöjen mukaan. Kuten Pinen ja Lievenin (1992) tutkimuksessa, Tomasello havainnoi, että lapset kuitenkin pystyvät kontrolloimaan lingvistisessä rakenteessa olevia aukkoja jonkin verran. Tomasello (1992: 7) pitää verbin omaksumista leksikaalisina yksikköinä tärkeänä käännekohtana lapsen varhaisessa kielen kehityksessä. Se vie lapsen kielen kehityksen lähemmäksi aikuisen kieliopillista kompetenssia.

Vuosikymmenen loppupuolella Lieven, Pine & Baldwin (1997) tutkivat lapsen moni-

sanaisia ilmauksia uudelleen leksikaalisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa olevat lapset olivat silloin hieman vanhempia, iältään 1-3 -vuotiaita. Tulokset johtivat tutkijat edelleen samaan suuntaan kuin Tomasellon (1992) verbisaareke-hypoteesi. He totesivat, että lapset monisanaisissa ilmauksissaan rakentavat distributiivisia kuvioita, joissa leksikaalinen yksikkö esiintyy vakiintuneessa paikassa. He tutkivat kahta eri tyyppiä englanninkielisten lasten ilmauksia: ilmauksia, joissa esiintyy pronominien subjektin sekä objektin sijamuotojen tunnuksia, ja argumenttirakenteita, joissa esiintyvät verbin lisäksi subjekti ja totaaliobjekti. Aineisto viittasi siihen, että lapset eivät toimineet semanttisten sääntöpohjaisten kategorioiden mukaan, vaan lapsen monisanaisten ilmausten vaiheessa kielen jäsenyisyys ja kehitys liittyivät spesifisiin leksikaalisiin yksikköihin. Tutkimuksen lasten argumenttirakenteet, joissa verbin lisäksi olivat subjekti ja objekti, esimerkiksi, *I do it* ja *I want drink*, eivät välttämättä ilmaisseet prototyyppistä tapahtumaskeemaa (ks. myös Slobin 1982), jossa agentin toiminta vaikuttaa suoraan patienttiin (kohteeseen). Tutkimuksen tulokset olivat, että lasten argumenttirakenteet olivat semanttisesti yhtä usein ei-prototyyppisiä kuin prototyyppisiä. Tämän lisäksi tutkijat osoittivat, että tutkimuksessa olevat ilmaukset perustuivat aikaisempiin verbi-objekti-kuvioihin. Niissä ilmauksissa lapset käyttivät tiettyjä verbejä, kuten esimerkiksi englanninkielisiä verbejä *do*, *get*, *want*, *see* and *make* (mas. 208). Mielenkiintoista erityisesti tätä tutkimusta ajatellen on se, että aineistossani oleva *haluu*-konstruktio ei myöskään vaikuta noudattavan prototyyppistä tapahtumaskeemaa.

2.4 Fennistiikka ja lapsen kielellinen kehitys

Lapsen kielen omaksumisprosessin pääteos fennistiikan alalla on Anneli Kauppinen (1998) väitöskirja *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto*, jossa todettiin, että kieltä voidaan omaksua yksittäisten sanojen sijaan myös laajempina yksikköinä (mts. 147), niin kutsuttuina *puhekuvioina* (mt. 15). Teoksessaan Kauppinen on samoilla linjoilla kuin Tomasello. Kauppinen (mt. 149) toteaa, että ”puhekuviot ovatkin lähellä konstruktioita: ne ovat malleja, joiden avulla sanoja yhdistellään lausekkeiksi ja pie-

nempää lausekkeita isommaksi”. Anneli Lieko (1992) on tutkinut lapsen lauseyhdistysten kehitystä. Hänen tutkimuksensa johdatti hänet siihen tulokseen, että lauseyhdistykset omaksutaan tietyssä järjestyksessä lauseiden välisen kognitiivisen kompleksisuuden mukaan. Viime aikoina lapsen kaksikielisyyttä sekä vuorovaikutuksellisuutta (Hassinen 2002; Rontu 2004; Savijärvi tulossa) on tutkittu suhteellisen paljon, mutta kielen omaksumisen puoli on jäänyt suhteellisen vähälle. Näistä tutkimuksista huolimatta en löytänyt vastausta siihen, mitä *haluu* on. Tietääkseni leksikaalisten yksiköiden asemaa lapsen kielen omaksumisessa ei ole tutkittu fennistiikan alalla. Tämän lisäksi tämän päivän, 2000-luvun alkupuolen, kielenomaksumisen teoreettinen kenttä näyttää erilaiselta kuin kymmenen vuotta sitten. Fennistiikan näkökulmasta tämä tutkimus on myös kiinnostava monikielisyyden kannalta.

3 Tomasellon teorian lähtökohdat

Tomasellon kielen omaksumisteoriaa pidetään radikaalisena ja ainutlaatuisena teoriaana tällä alalla. Verrattuna muihin muodollisempiin teorioihin Tomasellon kielen omaksumisteoria tutkii kielen omaksumisprosessia toisin silmin käsittelemällä kiele-
nomaksumisprosessin biologisia, kulttuurisia sekä psykolingvistisiä puolia. Tässä kappaleessa esitän Tomasellon teorian olennaisia teoreettisia pääpiirteitä. Valaisen teorian kognitiivis-funktionaalisia puolia, jotka tekevät hänen teoriansa ainutlaatuiseksi.

3.1 Fylogeneesi ja symbolit

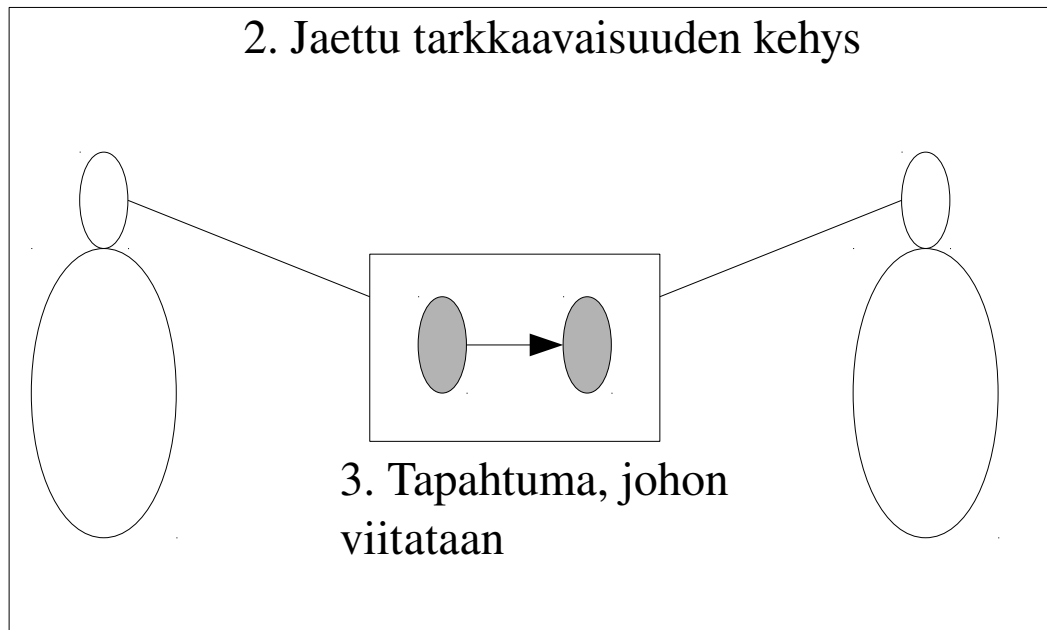
Ensinnäkin Tomasello korostaa kielen symbolista ulottuvuutta. Ihmisen lingvistinen kommunikaatio on ainutlaatuinen verrattuna muihin eläinlajeihin siinä mielessä, että se on sekä symbolinen että kieliopillinen (Tomasello 2003: 8). Ihmiskielen pääfunktio on kommunikaatio (Tomasello 1998: xiv). Ihmisen symbolinen kommunikaatio on kehittynyt ihmisen evoluutiossa tai *fylogeneesissa* niin, että hän osaa käyttää konventionaalisia lingvistisiä symboleja ihmisten välisessä kommunikoinnissa. Muut kädelliset eivät kommunikoi symboleilla, vaan eleillä ja äänimerkeillä. Kielen kieliopilli-

nen ulottuvuus sen sijaan johtuu kulttuuris-historiallisesta ja *ontogeneesista* prosessista, nimeltään *kieliopillistuminen* (engl. grammaticalization). Kieliopillistuminen liittyy käsitteeseen, miten lingvistisiä konstruktioita luodaan historiallisen ajan myötä: ihmisten käyttämiä lingvistisiä symboleja yhdistetään eri tavoin eri kuvioihin. Lingvistiset konstruktiot sisältävät tiedon siitä, miten meidän esi-isämme käyttivät kieltä. (mts. 8).

3.2 Ontogeneesi ja intentiotulkitseminen

Toiseksi Tomasello (mt.) painottaa teoriassaan, että lapsen kielen oppimisvaiheet ovat vankasti sidoksissa lapsen omaan kognitiivisten sekä sosiaalis-kognitiivisten taitojen kehitykseen. Pienen lapsen kommunikatiiviset taidot opitaan ontogeneesissa. Lapsen sosiaalis-kognitiiviseen kehitykseen kuuluu kaksi kokoelmaa taitoja, nimittäin *intentiotulkittamisen* (engl. intention-reading) sekä *kuvion löytämisen* (engl. pattern-finding or categorisation) taidot. Nämä taidot esiintyvät lapsen *ontogeneesissa* noin vuoden ikäisenä, yleensä ikäkaudella 9 kk – 1v, kun ihmisen kyky kommunikoida symbolisesti kehittyy. Siinä iässä lapset esittelevät uusia käytäntöjä, jotka osoittavat ymmärrystä heidän sosiaalisesta maailmastaan. Lapset rupeavat esimerkiksi kommunikoidaan kolminaisesti (engl. triadically) muodostamalla *jaetun tarkkaavaisuuden kehiksen* (engl. the joint attentional frame), kuten seuraava kuva (1) esittää.

1. Hahmottamistilanne

Kuva 1. Kommunikatiivinen tilanne aikuisen ja lapsen välillä: 1. Hahmottamistilanne (ei kuulu ilmaukseen); 2. Jaettu tarkkaavaisuuden kehys (kuuluu välittömästi ilmaukseen); 3. Kohde/tapahtuma, johon viitataan lingvistikaisesti (Tomasello 2003: 26)

Kuva (1) osoittaa, että lapsen vuorovaikutus ei ole ainoastaan lapsen ja aikuisen välinen asia, vaan vuorovaikutus muodostaa viitekolmion lapsen, aikuisen ja kohteen välillä. Lapset rupeavat ymmärtämään vähitellen, että toisilla ihmisillä on kommunikatiivisia intentioita sekä tunnetiloja, kuten heilläkin. Tämä edesauttaa heitä ymmärtämään kommunikatiivisia intentioita jaetun tarkkaavaisuuden kehysten sisällä. (Tomasello 2003: 21-25). Lapset alkavat myös oppia käyttämään lingvistisiä symboleja (kompleksisia lingvistisiä ilmauksia ja konstruktioita) sopivalla tavalla. Tämä prosessi on nimeltään *roolivaihdon jäljittely* (engl. role reversal imitation) ja tarkoittaa, että lapsi oppii käyttämään lingvistisiä symboleja aikuista kohtaan samalla tavalla kuin aikuinen on käyttänyt niitä häntä kohtaan (mts. 27).

3.3 Konstruktiot

Ontogeneesissa lapsen on opittava yhteisön lingvistisiä sovinnastapoja: oman kielen kokoelma tuhansia yksittäisiä sanoja, ilmauksia sekä konstruktioita (Tomasello 2003: 1). Tomasellon konstruktio pohjainen lähestymistapa perustuu konstruktio- sekä kognitiivisen kieliopin (Croft 2001; Goldberg 1995, 2002; Langacker 1987, 1991) ajatteluun, että ihmiset kommunikoivat toistensa kanssa käyttämällä kokonaisia ilmauksia (konstruktioita) tietyissä tilanteissa konkreettisten kielten yksikköjen avulla.

Konstruktio on ensisijainen lingvistinen yksikkö, joka itsessään kantaa merkitystä. Toistuvan käytön kautta konkreettiset kielen yksiköt tai ilmaukset konventionaalistuvat ja muodostavat kuvioita tai skeemoja käyttäjän mielessä (Tomasello 2006: 3). Tomasellon konstruktion määritelmä siis seuraa Goldbergin (2003: 1) esittämä määritelmää, että “konstruktio on vakiintunut muodon ja merkityksen yhdistelmä” (ks. myös Kotilainen 2007: 15-18). Tämä konstruktio pohjainen ajattelu kielenomaksumisessa sitoutuu käyttöpohjaiseen kielioppimalliin, jonka pääperiaate on, että kielen rakenne kehittyy käytön kautta sekä historiallisesti että ontogeneesisesti.

Kielen omaksumisprosessin kannalta kielen kokonaiset yksiköt ovat olennaisia. Konstruktiot sisältävät puhujan kommunikatiivisia intentioita, joten omaksumisvaiheessa lapset keskittyvät oppimaan kokonaisia ilmauksia, eivätkä sanoja tai morfeemeja (Tomasello 2003: 325-326). Aikuista kielellinen kompetenssi saavutetaan, kun kaikki kielen yksiköt sekä rakenteet on opittu (Tomasello 2003: 6). Toisin sanoen aikuisen kielellinen kompetenssi koostuu kokoelmasta järjestäytyneitä lingvistisiä konstruktioita (ks. myös Langacker 1987: 57).

Tomasello (2003: 100) luokittelee konstruktioita niiden kompleksisuuden ja abstraktion perusteella. Toisin kuin perinteisten lingvististen analyysien mukaan hän toteaa, että sanoilla ja säännöillä on kaksi eri ulottuvuutta. Sanat ovat sekä yksinkertaisia että kompleksisia. Kieliopin säännöt ovat sen sijaan kompleksisia että abstraktisia. Esimerkiksi sanat voivat olla konkreettisia kielen yksiköitä (yksinkertaiset, kuten

sanat *puu, anna*) tai ilmauksia (kompleksiset, kuten *Mitä kuuluu?*). Lingvistiset abstraktiot voivat olla kategorioita (yksinkertaiset, kuten N tai NP) tai konstruktioita (kompleksiset, kuten NP+V+NP). Kun Tomasello pysyy neutraalina abstraktion suhteen, hän käyttää termiä *lingvistinen yksikkö* (engl. linguistic item), kun on kyse yksinkertaisuudesta ja, *lingvistiset rakenteet*, kun on kyse kompleksisuudesta (mts. 100). Omaksumisprosessin aikana lapset siis käyttävät erityyppisiä konstruktioita. Lapset voivat käyttää esimerkiksi tiettyjä konkreettisia, lingvistisiä yksiköjä, kuten sanoja tai idiomeja, abstraktisempia lingvistisiä yksiköjä, kuten sanaluokkia ja abstraktisia konstruktioita tai konkreettisten ja abstraktin kielten yksiköiden kompleksisia yhdistelmiä, kuten yhdistelmäkonstruktioita (engl. mixed construction), joista leksikaalis-pohjainen konstruktio on yksi variantti (mts. 99).

Taulukko 3. Tomasellon konstruktioiden terminologia (2003: 101)

	Yksinkertaisuus	Kompleksisuus
Lingvistiset abstraktiot	Kategoriat	Konstruktiot
Konkreettisten kielten osat	Sanat (Morfeemit)	Ilmaukset (fraasit)
Lingvistiset symbolit (neutraaliset abstraktion suhteen)	Yksiköt	Rakenteet

Tomasellon mukaan (2003: 113-114; 2006: 5) lapsen monisanaiseen kehitykseen kuuluvat ilmaustason konstruktiot (engl. utterance-level construction) seuraavasti: holofraasit, sanayhdistelmät (engl. word combinations), ydinsana-skeemat (engl. pivot schema) sekä leksikaalis-pohjaiset konstruktiot (item-based construction).

3.4 Käyttötapahtumat

Käyttöpohjaisessa kieliopissa puhujan lingvistinen systeemi on lingvistinen representaatio *käyttötapahtumista* (engl. usage-events, scenes). Lapsen varhaiset monisanaiset ilmaukset perustuvat kognitiivisesti lapsen ymmärrykseen niiden erilaisista käyt-

tötapahumista (mts. 113-114). Nämä ilmaukset ovat peräisin lapsen sosiaalisesta elämästä. Käyttötapahuma on siis luonteeltaan spesifinen, mikä tarkoittaa sitä, että lingvistikilla ilmauksilla on leksikaalista sisältöä (Kemmer&Barlow 2000: ix).

Vuoden ikäisenä lapsi pystyy jo muodostamaan itselleen käsityksen näistä erilaisista tapahumista päivittäisessä elämässä. Tomasello (mts) toteaa, että kielen varhaisessa vaiheessa käyttötapahumat koostuvat esimerkiksi seuraavista toiminnoista: *manipuloivat tapahumat* (engl. manipulation-activity scenes), jossa joku vetää, työntää tai rikkoo esineen; *kuvio-tausta -tapahumat* (engl. figure-ground scenes), jossa esine liikkuu ylöspäin, alaspäin tai säiliöön/laatikkoon sisälle; *omistustapahumat* (engl. possession scenes), jossa esine saadaan, esine annetaan tai esine on omassa omistuksessa. Nämä toiminnot perustuvat Slobinin (1985) lapsen toimintaperiaatteisiin (engl. operating principles).

Kuvion löytäminen

Kielen omaksumisprosessissa lapsen kuvion löytämisen taidot ovat välttämättömiä, jotta lapset alkavat ymmärtää lingvistisen kommunikaation kieliopillisia ulottuvuuksia (Tomasello 2003: 4). Lapset esimerkiksi osaavat jo vauvasta asti löytää visuaalisia kuvioita sekä auditiivisia virikkeitä (mts. 28). Kun lapsi oppii kieltä, hän jakaa lingvistisiä aineosia rakenteellisiin ja funktionaalisiin perustein. Hän käyttää olemassa olevia kategorisoinnin taitoja analysoidakseen, mitä hän on kuullut.

Tomasellon mukaan (mt. 41) kieliopilla on kahdet kasvot: pienempiä elementtejä sekä isompia kuvioita. Hän toteaa, että lapset tekevät siis kahta asiaa yhtäaikaan tiellä kohti kieliopillista kompetenssia. Ensinnäkin he erottavat ilmauksista kielen pienempiä osia, kuten sanoja, morfeemeja ja fraaseja identifioimalla, mitä kommunikatiivisilla funktioilla kyseisillä lingvistikilla yksiköillä on kokonaisuudessaan. Esimerkiksi kaksivuotias lapsi ei välttämättä tiedä siinä vaiheessa, että *isi*-muoto hänen ilmauksessaan *mitä täällä olis?* on *olla* verbin konditionaalimuotoa (esimerkki otettu Kaup-

pisen aineistosta 1998: 77), mutta he pystyvät kuitenkin kielenkäytössään erottamaan merkitykset esimerkiksi fraaseista *mitä täällä olis?* ja *mitä täällä on?* Toiseksi lapset rupeavat identifioimaan kuvioita ilmauksissa tai ilmauksien osissa, joilla on samanlainen rakenne (muoto) ja (lapsen identifioima) funktio. Tätä (mp.) prosessia Tomasello kutsuu segmentaatioksi (engl. segmentation). Hän (2003: 38-39) toteaa, että lapsilla on kyky oppia lingvistisiä konstruktioita joko osista kokonaisuuksiin tai kokonaisuuksista osiin. Lapset käyttävät molempia prosesseja eri vaiheessa kielen omaksumista.

Lapset oppivat konstruktioita lingvististen kokemustensa perusteella, jolloin frekvenssillä on avainasema (mts. 1). Frekvenssi liittyy tässä kontekstissa siihen, miten usein konstruktioiden osia tai kokonaisia konstruktioita kuullaan tai sanotaan. Frekvenssi johtaa konstruktioiden tai niiden osien vakiintuneisuuteen (Lieven & Tomasello 2008: 171). Omaksumisprosessissaan lapsi oppii kielensä siitä, mitä vuorovaihtuksessa kuullaan keskittymällä aikuisten kommunikatiivisiin intentioihin sekä lingvistisiin funktioihin. Lapsen ensimmäiset konstruktioit perustuvat erilaisiin representaatioihin kuin aikuisten, koska lapsen ilmauksissa kehittyy ensin lingvististen abstraktioiden paikallisia (engl. local) ja heikompia (engl. weak) representaatioita (Tomasello 2003: 323; Croft 2001: 58).

4 *Haluu*-konstruktio: Leksikaalis-pohjainen konstruktio

Kuten tiedämme taustatiedoistani, *haluu* on ollut käytössä Tomin kielessä jo 2;6-vuotiaasta. Pienestä asti Tomin *haluu* on ollut merkityksellinen lingvistinen yksikkö, joka ilmaisee hänen tahtoansa. Tom, 3-vuotiaana, käyttää aineistossani *haluu*:ta rakentamaan monisanaisia ilmauksiaan eli *haluu*-konstruktioita.

Näytän tässä luvussa, että suurin osa *haluu*-konstruktion ilmauksista on leksikaalis-pohjaisen konstruktion tyyppisiä eli kuuluu ilmaustason konstruktioiden joukkoon (ks. luku 3.3). Samaan tapaan kuin Tomasellon verbisaareke-konstruktio (ks. luku

2.3), tämän luvun esimerkit saavat täydennyksiä ennen *haluu*:ta sekä *haluu*:n jälkeen. Ne ovat siis argumenttirakenteen kaltaisia (ks. täydennysmuotti ISK: 441), joissa *haluu* toimii verbinä. On kuitenkin syytä mainita, että tässä tutkimuksessa Tom on melkein puolitoista vuotta vanhempi (3,3-3,6 vuotta) kuin Tomasellon tytär (1;0-2;0 vuotta) hänen verbisaareke-hypoteesin tutkimuksessaan (1992). Tomasello (2003: 121) kuitenkin väittää, että kolmen vuoden iässä lapsen syntaktinen kompetenssi on vieläkin vahvasti sidoksissa leksikaalis-pohjaisiin konstruktioihin, kuten näytän tässä tutkimuksessa.

Haluu-konstruktio voidaan kuvata myös seuraavalla rakenneskeemalla: [[{I, Minu, mä, Ich}]-[*haluu*]-[{{gross, tän, die Maus, leikkii}}]] (esim. ks. merkintätavasta, Niemi 2007:15). Tässä rakenneskeemassa hakasulkeiden sisällä on lingvistinen yksikkö. Rakenneskeemassa oleva lingvistinen yksikkö, *haluu*, pysyy samana, kun taas *haluu*:n molemmin puolin lingvistisiä yksiköitä varioidaan. Tämä *haluu*-konstruktion rakenneskeema on rakenteeltaan transitiiviskeeman (SVO) näköinen. Tomasellon mukaan (2003: 144) ennen kouluikää lapset alkavat käyttää abstraktisia ilmaustason konstruktioita, kuten transitiivi-, intransitiivi- sekä passiivi -konstruktioita, produktiivisesti. Aineistostani nähdään, että *haluu*-konstruktiossa on tiettyä produktiivisuutta. Seuraavasta taulukosta nähdään, että vaikka Tom vaihtaa lingvistisiä yksiköitä niissä aukkoissa, yksiköt sopivat kuitenkin aukkojen lingvistisiin funktioihin.

Aineistoni *haluu*-konstruktioilla on siis kaksi eri tyyppiä: X + *haluu* + nomini, ja, X + *haluu* + infinitiivi.

Taulukko 4.

Esimerkki	Konstruktion kuvaus
I <i>haluu</i> Bob the Builder	persoonapronomini + <i>haluu</i> + nimi
I <i>haluu</i> die Maus	persoonapronomini + <i>haluu</i> + nimi
I <i>haluu</i> bitte von der wurst	persoonapronomini + <i>haluu</i> + adverbi + prepositiolauseke

I <i>haluu</i> gross	persoonapronomini + <i>haluu</i> + adjektiivi
(meille/ä) <i>haluu</i> pinkkiä	
minu(n) <i>haluu</i> (n) tän	persoonapronomini + <i>haluu</i> + demonstratiivipronomini
I <i>haluu</i> tän	
(ich) <i>haluu</i> luokaa	persoonapronomini + <i>haluu</i> + substantiivi + sijamuoto
mä <i>haluu</i> (n) syliin	

Tässä taulukossa nähdään, että aukko *haluu*:n jälkeen täydentyy erilaisilla nomineilla muodostuen: X + *haluu* + nomini. Kiinnostavaa on, että Tom käyttää nomineja kaikista kolmesta kielestä. Suomenkielisillä nomineilla hän käyttää sijamuotoja: partitiivia, objektisijaa sekä illatiivia.

Seuraavassa taulukossa nähdään, että sama aukko täydentyy myös erilaisilla infinitiiveillä muodostaen rakenteen X + *haluu* + A-infinitiivi/infinitiivilauseke.

Taulukko 5.

Esimerkki	Konstruktion kuvaus
minä <i>haluu</i> syö	persoonapronomini + <i>haluu</i> + inf
minu <i>haluu</i> vaihtaa	
minu <i>haluu</i> mennä kummitus	persoonapronomini + <i>haluu</i> + inf + substantiivi
minu <i>haluu</i> leikkii sen	persoonapronomini + <i>haluu</i> + inf + pronomini+sijamuoto
mä <i>haluun</i> Tia tulla lääkärissä	persoonapronomini + <i>haluu</i> + päätte + nimi + inf + substantiivi + sijamuoto

Molemmissa taulukoissa huomataan, että aukko ennen *haluu*:ta täydentyy 1. persoonapronominilla. Läpi aineistoa Tom käyttää erilaisia suomenkielisiä 1. persoonapronomineja, kuten *minä*, *minu*, ja *mä*. Tom käyttää myös englanninkielistä 1. perso-

napronominia, *I*. Aineistossani on yksi tapaus, jossa Tom käyttää saksankielistä 1. persoonapronominia, *Ich*. Tom liittyy satunnaisesti 1. persoonapronominin päätteen *haluu*-yksikköön. Tom käyttää *haluu*-yksikköä koko aineistossani aina indikatiivimuodossa.

4.1 *Haluu*-konstruktio: varhaislingvistinen kehitys

Aineistoni *haluu*-konstruktion esimerkit koostuvat samanlaisista käyttötapahtumista. Keskustelun tilanteet ovat seuraavat: Tom haluaa leikkiä tietyillä leluilla, hän haluaa lelun/esineen omaan omistukseensa, hän haluaa saada tietyn kirjan luettavaksi tai hän haluaa jopa leikkiä tietyn ystävän kanssa. Nämä tilanteet heijastetaan lingvistisesti *haluu*-konstruktion kahdesta eri tyypistä: *X + haluu + nomini* ja *X + haluu + infinitiivi* (ks. luku 4). *Haluu*-konstruktio on silmiinpistävä, koska kyse ei ole pelkästään haluamisen ilmaisemisesta, vaan konstruktio on ”melkein valmis ja yhtenäinen verbaalinen ilmaus, joka on tavanomaisesti sidoksissa valmiiseen ja yhtenäiseen kommunikatiivisen funktion” (ks, Tomasello 2003: 113). Kuten Goldberg (1995: 5) myös toteaa:

”Yksinkertaiset lausekonstruktiot on yhdistetty suoraan semanttisiin rakenteisiin. Nämä rakenteet heijastavat elämäkokemuksen perustapahtumia. (Engl. simple clause constructions are associated directly with semantic structures that reflect scenes that are basic to human experience).”

Tässä kappaleessa tarkastelen tarkemmin, minkälaisia käyttötapahtumia molempien *haluu*-konstruktion eri tyypit lingvistisesti kuvailevat.

Tutkiessani aineistoni *haluu*-konstruktiota, olen huomannut muista lähteistä (Clark 1978; Kauppinen 1998; Ninio 1999), että *haluta* näyttää olevan keskeinen verbi lapsen kielen omaksumisprosessissa. Lapsen monisanaisessa vaiheessa on siis tyypillistä, että lapset rupeavat ilmaisemaan tarkemmin, mitä he haluavat ja mitä he

näkevät ympärillensä (Tomasello 2003: 113).

Kauppinen (1998: 63) esittää, että hänen T-aineistossaan *haluta*-verbi hakeutuu tiettytyypisiin puhekuvioihin, esimerkiksi konditionaalikuvioihin. Kauppisen aineistossa konditionaalikuvioiden yleisimmät funktiot liittyvät usein pyytämiseen (mt: 148). Omassa aineistossani *haluta*-verbiä on käytetty samoissa tilanteissa kuin Kauppisen T-aineistossa, nimenomaan lapsen oman toiveen tai tahdon ilmaisemisessa. On myös nähtävissä, että Tomilla on samankaltaiset ilmaukset kuin T:n varhaiset monisanaiset ilmaukset, esimerkiksi *minä* halu+inf (2;0 vuotiaana), *T* haluaa+obj (2;0-2;3 vuotiaana) ja *mä/minä* haluan (2;5 vuotiaana). Esimerkiksi Tomin ilmauksessa, *I haluu bitte von der wurst* (Esimerkki 6. Abendbrot_Papa_1), hän pyytää Papalta makkaraa leivän päälle.

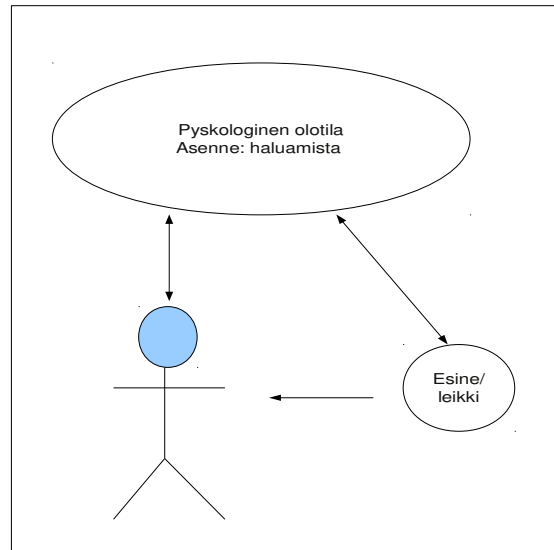
Eroja Kauppisen sekä oman aineistoni väliltä kuitenkin löytyy. Kauppisen aineistossa T-lapsi käyttää *mäl/minä haluan* -kollokaatioita, kun taas Tomilla on selvä lingvistinen yksikkö, jonka ympärille rakenneskeema rakentuu. Kolmen vuoden iässä T-lapsi käyttää jo konditionaalikuvioita, kuten *T haluaisi/mä(ä)/minä haluaisin* (Kauppinen 1998: 89). Vaikka Tomin *haluu*-konstruktion käyttö liittyy myös usein pyytämiseen, hän ei kuitenkaan käytä konditionaalia *haluu*-konstruktion kanssa. Päinvastoin Tom käyttää *haluu*-konstruktiota aina indikatiivissa. On ilmeistä, että Tomin *haluu*-konstruktion käytössä ei kuitenkaan ole kyse *haluta*-verbin omaksumisesta, kuten Kauppinen huomaa aineistostaan (mt: 63).

Englanninkielisissä lapsen kielen tutkimuksissa, kuten Ninion (1999) ”tien avaavat verbit” (engl. pathbreaking verbs) ja Clarcken (1978) ”kevyet verbit” (engl. light verbs), on havaittu, että *haluta*-verbin englanninkielinen vastine, *want*-verbi on myös keskeinen verbi lapsen monisanaudessa alkuvaiheessa, erityisesti lapsen varhaisissa argumenttirakenteissa. Ninion (mt.) tutkimuksessa havaittiin, että tiettyjä englanninkielisiä verbejä, kuten *want*, *make/do*, *bring*, *give*, käytettiin transitiivilauseissa ennen kuin muita verbejä. Hän huomauttaa, että lapset käyttivät yhtä tai paria tiettyä verbiä VO ja SVO-kuvioissa monisanaudessa alkuvaiheessa (2-15 viikon ajan) ja niiden pe-

rusteella lapset omaksuvat yleisiä syntaktisia kategorioita tai sääntöjä. On huomionarvoista, että samalla tavalla kuin Ninion (mt.) aineistossa, aineistoni rakenneskeeman molemmat variantit (ks. luku 4) ovat rakenteeltaan transitiiviskeeman (SVO) näköisiä, vaikka Tom ei käytä skeemaa transitiivisesti. On kuitenkin merkittävää, että *want*-verbiä on käytetty samantyyppisissä rakenteissa kuin *haluu*-konstruktiota, vaikka Ninion (mt.) tutkimus on kallellaan enemmän kielen synnynnäisyyteen. Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan kyse syntaktisten kategorioiden omaksumisesta vaan siitä, miten konstruktioiden sisällä nähdään kehittyvän kompleksisuutta sekä abstraktisuutta. Tämän tutkielman ytimessä on tietysti *haluu*-konstruktion kommunikatiivinen funktio.

Tomasello (2003: 150) luokittelee 50 eniten käytettyä transitiiviverbiä neljään eri kategoriaan riippuen, minkälaisessa kontekstissa kutakin transitiiviverbiä käytettiin. Kategoriat ovat ”esineitä omistuksessa/esineiden saaminen” (engl. having objects), ”esineiden liikkuminen tai muuttuminen” (engl. moving or transforming objects), ”esineiden kanssa toimiminen” (engl. acting on object) ja ”psykologiset toiminnot” (engl. psychological activities). Englanninkielinen *want*-verbi on ”esineitä omistuksessa/esineiden saaminen”-ryhmän jäsen. Tämän lisäksi Tomasello (2003: 213) havaitsee nimenomaan, että kahden vuoden iässä lapset oppivat staattisia kaksipaikkaisia verbejä, jotka ilmaisevat asiointiloja ja tapahtumia. Monesti lapsen ilmauksilla on kommunikatiivisesti päämääränä ilmaista jotain uutta, joka tuodaan esille lauseella, useimmiten jossakin verbikonstruktiossa (mt.). Aineistoni *haluu*-konstruktio sopii yhteen tämän havainnon kanssa. Samoilla linjoilla Du Bois (1987: 21) esittää englanninkielisiä kaksipaikkaisia verbejä, kuten *rakastaa* (*love*), *kuunnella*, (*listen*) ja *epäröidä* (*doubt*), joiden subjekti ei toimi agenttina. Du Boisin kuvauksessa subjekti toimii enimmäkseen psykologisena olotilan kokijana, kun taas patientti toimii tämän olotilan ärsykkeenä. Tämä kuvaus soveltuu myös aineistoni *haluu*-konstruktioiden, joissa Tom toimii kokijana ja Tomin haluamisen kohde toimii olotilan ärsykkeenä, kuten nähdään ilmauksesta, *I haluu Bob the Builder* (ks. Esimerkki 27. *Bob_the_Builder*), jossa Bob the Builder on muki, josta Tom haluaa juoda.

Jos otetaan aineistoni X + *haluu* + nomini (ks. Esimerkki 27. Bob_the_Builder) -tyyppi, voidaan ajatella, että tässä tapauksessa olotila on se, että Tom haluaa toteuttaa omia toiveita/odotuksia, kun taas haluamisen esine, esimerkiksi muki on se, joka inspiroi tätä olotilaa. Tässä kuvauksessa Tom on se, joka kokee tämän olotilan. Olen soveltanut nämä ideat kuva 2:een, joka esittää X + *haluu* + nomini-tyypin.

Kuva 2. X + *haluu* + nomini -tyypin käyttötapahtuma

Aineistoni X + *haluu* + infinitiivi -tyypillä (ks. Taulukko 5.) on hieman erilainen käyttötapahtuma kuin X + *haluu* + nomini -tyypillä. Tomin ilmaus, *minu haluu leikkii* (Esimerkki 1. Pyöräkypärä, Esimerkki 3. Pyöräkypärä ja Esimerkki 12. Pyöräkypärä), on esimerkki siitä, että *haluu*-konstruktion kanssa Tom on alkanut rakentaa kompleksisempia konstruktioita. Tässä variantissa Tom käyttää *haluu* kuin apuverbinä. Iso suomen kieliopin mukaan (ISK: 1501):

”Haluumista ja aikomista ilmaisevat intentioverbit muistuttavat varsinaisia modaaliverbejä syntaktisesti siinä suhteessa, että ne saavat joko ainoaksi tai yhdenlaiseksi objektikseen A-infinitiivin ja muodostavat samasubjektillisissä tapauksissa tämän kanssa verbiketjun: *haluan onnistua*”.

Tomasello (2003: 245) on havainnut, että siinä vaiheessa kun lapset rupeavat käyttämään lauseita, he ensin käyttävät lauseita ilmaistakseen omia psykologisia asenteitaan tapahtumaa tai asiaintilaa kohtaan. Semanttisesti intentioverbit, kuten *haluta*, ilmaisevat nimenomaan subjektin asennoitumista kuvaamaansa asiaintilaan: onko se tavoiteltava tai onko subjektin pyrkimyksenä toteuttaa se (ISK: 1501-2).

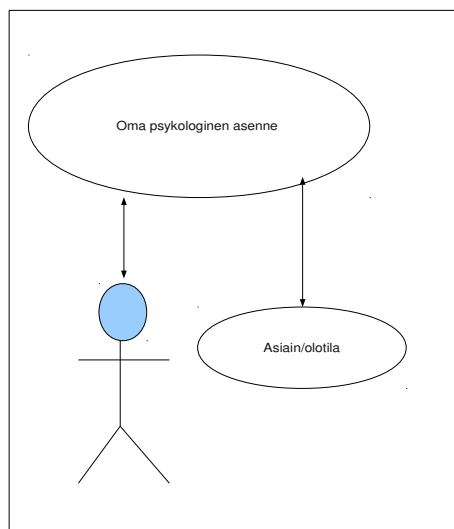
Esimerkki X *haluu leikkii* (ks. Esimerkki 1. Pyöräkypärä, Esimerkki 3. Pyöräkypärä ja Esimerkki 12. Pyöräkypärä) on verrattavissa Tomasellon esittämään englanninkieliseen esimerkkiin *I wanna play*. Hän luokittelee tämän esimerkin kompleksiseksi konstruktioksi, koska *I wanna play* -konstruktio koostuu kahdesta komponentista, intentiomodaalista ja verbifraasista (*I wanna VERB PHRASE*). Lapsi ei kuitenkaan puhu kahdesta erillisistä asiasta, vaan hän puhuu omasta asenteestaan leikkimiseen. (mt. 245-247) Ydinasia kompleksisissa konstruktioiden lauseiden funktiot suhteessa toisiinsa (mt. 244), esimerkiksi psykologiset asenteet kuten aikomus, tahto sekä pakollisuus. Tomasello esittää (mt.), että samaan aikaan, kun lapset omaksuvat erilaisia konstruktiota (yksinkertaisista kompleksisempiin), he oppivat myös, miten he voivat kommunikoida vaikuttavammalla tavalla konstruktioiden avulla. Useimmiten lauseiden konstituentit esiintyvät yksittäisessä kompleksisessä konstruktiossa, jossa on yksittäinen intonaation kulku. Seuraavassa esimerkissä nähdään, miten Tom lausuu *minu haluu leikkii* samalla tavalla kahdessa eri vuorossa.

Esimerkki 1. Pyöräkypärä

01 Tom: @min(u) haluu[leikkii sen@ ((valittavalla äänellä))
 02 Mummi: [kypärä]
 03 (0.1)
04 Tom: °min(u) haluu leikkii s°

Kuten edellisessä kuvassa (kuva 2), kuva 3 esittää X + *haluu* + A-infinitiivi-käyttötapahtuman. Tämä kuva on myös itse soveltamani representaatio tästä käyttötapahtumasta.

Kuvat 2 ja 3 eroavat toisistaan siinä mielessä, että kuva 2 esittää tilanteen, jossa esine toimii lapsen psykologisen olotilan ärsykkeenä, kun taas kuva 3 esittää tilanteen, jossa lapsella on oma psykologinen asenne toista olotilaa kohtaan.

*Kuva 3. X + haluu + A-infinitiivi -
tyypin käyttötapahtuma.*

4.2 *Haluu*-konstruktio: kommunikatiivinen funktio

Clarke (2003: 303) toteaa, että monisanaisessa vaiheessa lapsen on myös opittava joi-
tain perusasioita, jotta hän voi kommunikoida: puhujan ja vastaanottajan on jaettava
huomion keskipiste; puhujan on myös arvioitava, mitä vastaanottaja tietää ja räätälöi-
dä ilmaukset sen mukaisesti; puhujan on valittava sopiva ilmaus, joka välittää tarkoi-
tetun merkityksen. Tämä ei ole aina niin helppoa, erityisesti kun kielisysteemi on ra-
joitettu. Tämä tosiasia nähdään omassa aineistossani, kun Tom oppii hallitsemaan
kolmea eri kielisysteemiä samanaikaisesti. Tässä luvussa esittelen, minkälaiset
kommunikatiiviset funktiot *haluu*-konstruksiolla on omassa aineistossani.

Kun Tom varioi *haluu*-konstruktion morfosyntaktisia aukkoja keskustelutilanteissa
(ks. käyttöperustaiset syntaktiset toiminnot ”usage-based syntactic operations”, Toma-
sello 2003: 307-312; 2006: 15-18), hän pystyy kohdistamaan kuuntelijan huomion
tiettyihin asioihin jaetun tarkkaavaisuuden kehyksen sisällä (ks. ”construal”, Lang-
acker 1987). Tomin päämäärä on päästä yhteisymmärrykseen keskustelutilanteissa;

haluu-konstruktio toimii pääsynä kommunikoida omia intentioita. Koska Tom käyttää samaa *haluu*-konstruktiota toistuvasti keskustelutilanteissa, on nähtävissä, että *haluu*-konstruktio on monipuolinen. *Haluu*-konstruktiota käytetään luovasti keskustelutilanteissa ja se toimii kuin ponnahduslautana saada viesti perille.

Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen lähemmin, miten Tom käyttää *haluu*-konstruktiota keskustelutilanteissa, jotta hän saavuttaa yhteisymmärryksen. Käsittelem *haluu*-konstruktion eri tyypit eri alakappaleissa tarkastellen, minkälaisia *haluu*-konstruktion erityispiirteitä tulee esiin puhetilanteissa.

4.2.1 X + *haluu* + nomini

Tässä luvussa tarkastelen lähemmin tyyppiä, X + *haluu* + nomini (ks. Taulukko 4.) ja X + *haluu* + A-infinitiivi + nomini (Taulukko 5.). Olen havainnut, että tällä tyyppillä Tom pyrkii täsmentämään toiveitaan kuulijalle syystä tai toisesta. Hänen pyrkimyksensä ilmenevät eri tavoin, esimerkiksi hän ei löydä ensimmäistä kertaa sanoja tai hän ei ole samaa mieltä toisen puhujan kanssa, eikä silloin puhujien välistä yhteisymmärrystä synny heti. Myös samaan tapaan kuin Tomasellon havainnoissa (2003: 213-16 ja myös luku 4.1), usein ”uuden tiedon” paikka on nominipaikka (ks. Du Bois: 1987, *Preferred Argument Structure*). Tämän luvun keskustelusekvenssit saattavat kestää useampia vuoroja ennen kuin yhteisymmärrystä löydetään.

Nominipaikka täydentyy haluamisen kohteella, joka on jokin spesifinen (esine, asia). Haluamisen kohde (nomini) on keskustelutilanteissa tärkeä elementti, koska sekvenssin aikana Tom pyrkii pääsemään sillä yhteiseen ymmärrykseen toisen puhujan kanssa. Tästä nähdään myös, että nominin paikan kieli vaihtuu riippuen siitä kenen kanssa Tom puhuu.

Seuraavasta esimerkistä huomataan, että tämä sekvenssi menee vuorojen yli (ks. myös Clarke 2003: 315-319). Vaikka Tom käyttää samaa *haluu*-konstruktiota eri vuoroissa neljä kertaa, yhteisymmärrystä ei saavuteta ennen kuin rivillä 29. Esimerkistä

nähdään, että nominin paikan käyttö orientoi isän kieleen.

Esimerkki 2. Maus_ubot

01 Papa: Guck mal Lily
02: (0.3)
03 Lily: (kato) ((Lily osoittaa sormella hiirtä))
04 Papa: oho (0.2) ((Lily äänтелеe katsoen kuvaa))
05 Papa: szo (.) [nu ist's weg
06 Tom: [(I) haluu die maus er er
07 er er er er er er in u in [in das=
08 Papa: [Kit Wer ((Papa on
ärtynyt))
09 hat den computer auf di auf die seite
10 gestellt (0.2) I mean
11 Tom: =das das er er I haluu das das er er
12 er er (ki) er

((rivit 13-19 poistettu))

19 Tom: (I) haluu die die die mau die die die
20 (kekse) (-) die die die die elefant in
21 u-bot
22 Papa: was denn
23 Tom: I haluu die (kekse) da die die die in oo
24 an on er er elefant i- in u-bot
25 Papa: ach du willst jetzt den elefant in u-bot
26 sehen
27 Tom: mmm
28 Papa: der wo der die maus hier im wasser fährt
29 Tom: mmm
30 Papa: pass mal auf (.) das wollen wir mal das
31 können wir schnell mal angucken (.) Kit
32 das können wir auch zurück spulen mit der
33 video ich komm nicht jetzt weg

Tilanne on se, että Tomin isä näyttää Lilylle lyhyen piirretyn tietokoneella (r. 1). Tom tajuaa tämän ja haluaa myös katsoa sitä, mutta kuva on kuitenkin poissa siihen mennessä, kun Tom tulee tietokoneelle (r. 5, *nu ist's weg*).

Ensimmäisessä vuorossa (r. 6) Tom pyytää papalta *haluu*-konstruktiolla, voiko hän myös katsoa samaa piirrettyä. Ennen kuin Tom saa vuoronsa loppuun syntyy päällekkäis-puhunaa ja papan huomio menee muualle (r. 13- r. 19 poistetut rivit). Tom pyrkii uudestaan saamaan papan huomiota toistamalla vuoronsa (r. 11), mutta ei saa sitä. On merkittävää, että näissä vuoroissa Tom ei kuitenkaan saa koko vuoroansa loppuun. Vuoron sisäiset *er er* -äännet viittaavat myös siihen, että sanoja haetaan. *Ha-*

luu-konstruktio muodostaa kuitenkin keskustelun luurangon, jonka perusteella sanoja etsitään. Seuraavassa vuorossa (r. 19) Tom vielä toistaa saman *haluu*-konstruktion alun, mutta tällä kertaa hän täsmentää sitä lisäämällä siihen uutta tietoa, nimittäin *die elephant in u-bot* (elefantti sukellusveneessä, r. 20-21). Tämän jälkeen papa reagoi Tomin vuoroon vahvistuspyynnöllä (*was denn*, r. 22). Nyt kun Tom on kiinnittänyt papan huomiota, Tom toistaa ilmauksensa viimeisellä vuorollaan (r. 23-24). On huomionarvoista, että tämä viimeinen vuoro on vieläkin täsmällisempi, *I haluu ... die elephant in ubot*. *Die elephant in ubot* vaikuttaa nimittäin olennaisemmalta tiedolta Papalle kuin *die maus*, koska Papa reagoi heti siihen asettamalla pari varmistavaa kysymystä. Tom vahvistaa papan kysymyksiä rivillä 27 ja rivillä 29. Nyt yhteisymmärrys on saavutettu ja sekvenssi loppuu.

Seuraavassa esimerkissä nähdään samanlaisia piirteitä kuin edellisessä esimerkissä. Tom orientoi nyt eri kieleen, nimittäin suomen kieleen. Vaikka rakenneskeema on hieman erilainen, koska *haluu*-yksikön jälkeen tulee infinitiivi, nominin paikka näyttää olevan toimivan samalla tavalla kuin edellisessä esimerkissä.

Esimerkki 3. Pyöräkypäri

01 Mummi: no (0.1) mitäs Tom tiputti
 02: (0.5) ((Lilya yskittää))
 03 Mummy: Tom did Lily have the helmet
 04 Mummi: anna Lilylle se
 05: (0.2)
 06 Tom: @min(u) haluu[leikkii sen@ ((valittavalla äänellä))
 07 Mummi: [kypäri]
 08 (0.1)
 09 Tom: °min(u) haluaa leikkii sillä kypärällä
 10 Mummi: Tom haluaa leikkii sillä kypärällä
 11 @vai niin@ (0.2) mutta jos ei Lily
 12 kulta älä mene siihen älä kulta
 13 älä no älä ota Lilyn @älä ota Lilyn
 14 [kä ku Lily h- älä
 15 Tom: [**hHaluu**hon leikkii ↑**KypäRÄ**] (0.2)
 16 (0.2)

Keskustelu koskee polkupyöräkypäriä, jonka Tom on ottanut pois pikkusiskoltaan. Mummi antaa Tomille käskyn, että hänen on antava kypäri takaisin, *anna Lilylle se*

(r. 4.) ja jatko, *kypärä* (r. 7). Samalla tavalla kuin edellisessä esimerkissä Tom käyttää *haluu*-konstruktiota keskustelun luurankona. Tom pyrkii ilmaisemaan, että hän haluaa jatkaa leikkiä, mutta hän ei kuitenkaan sano ääneen, millä hän haluaa leikkiä (r. 6 ja 9). Hän jatkaa pelkästään leikkiä-verbin kanssa, mutta hän on epävarma rektion suhteen. Ensimmäisellä yrityksellä hän käyttää *sen* ja toisella hän jättää väliin, ainoastaan ensimmäinen kirjain *s* on lausuttu. Tässä esimerkissä on ilmeisesti kyse sanan etsinnästä, jonka kanssa mummi (r. 10) pyrkii Tomia auttamaan hakukysymyksellä. Ensimmäisessä vuorossaan Tom ei ole vielä kuullut suomenkielestä sanaa, vaan äidin tarjoaman englanninkielisen sanan *helmet* (r. 3). Kun Tom kuulee *kypärä*-sanan selkeästi toisen kerran mummin puheessa suomeksi, Tom osaa käyttää sitä omassa kielenkäytössään. Rivillä 15 Tom ilmaisee hyvin selkeästi, millä hän haluaa leikkiä. Huomataan, että hän kiinnittää kuulijan huomiota erityisesti *kypärä*-sanan merkityllä prosodilla: korkea-alkuinen intonaatio (**↑KypäRÄ**), korostettu painotus sanan alussa ja lopussa ja edellisiin vuoroihin verrattuna voimakkaampi lausuminen. Kun nominin paikka on täytetty ja Tom osaa ilmaista, mitä hän haluaa, sekvenssi loppuu. Kuten edellisessä esimerkissä, prosessi lopullisen yhteisymmärryksen saavuttamiseen kestää vuorojen yli.

Seuraavissa kahdessa esimerkissä (4 ja 5) nähdään, miten *haluu*-konstruktion nominin paikka täytetään *tämä* -demonstratiivipronominilla. Molemmissa tapauksissa demonstratiivipronominin kanssa käytetään totaaliobjektia, joka on yksikön genetiivissä. Nämä kaksi esimerkkiä ovat samankaltaisia, koska merkityllä totaaliobjektilla Tom viittaa molemmissa katkelmissa olevaan spesifiseen vaihtoehtoon.

Esimerkki 4. Abendbrot_Papa_2

01 Papa: hier und danach gibt
02 aber nichts mehr zu
03 essen ne dann seit ihr
04 satt oder
05 Tom: mmm
06 Papa: ja bist du auch satt Lily
07 nach dem yoghurt
08 Lily: ?mmm
09 Papa: ?mmm (.) mmm
10 Lily: hehehe
11 Papa: ?mmmM (.) puhH ((laittaa jogurttipurkit
12 Tom: bitte er minu otan (.) irti toisistaan))
13 [tällainen ((T osoittaa minkä hän haluaa))
14 Papa: [wa
15 Papa: du möchtest den haben
16 Tom: ja das ist ((Tom antaa Lilylle jogurtti-
17 Lily: mm (.) mm mm hau -purkin. Lily näyttää
18 Papa: [warte mal haluavansa Tomin valitseman jo19
Tom: [minu(n) haluu(n) tän (.) bitte gurtin))
20 Lily: au
21 Papa: möchtest du den haben Lily

Papa ja lapset syövät iltapalaa. Keskustelu liittyy jogurtin valintaan. Tom (r. 12) valitsee yhden jogurtin joukosta, *bitte er minu otan (.) tällainen*. Papa kysyy tarkistuskysymyksen, *du möchtest den haben*. Tom osoittaa haluamansa jogurtin ja sanoo *ja das ist*, mutta Lily ilmeisesti haluaa saman jogurtin kuin Tom. Tom vahvistaa heti, minkä hän haluaa sanomalla *minu haluu tän* ja kohteliaisuusfraasin, saksaksi *bitte*. Tämä objektin sijan käyttö sopii prototyypisiin totaaliobjektin ominaisuuksiin: kvantitatiivisesti haluamisen kohde on määräinen, koska Tom haluaa tietyn jogurtin; tässä tapauksessa tilanne on aspektiltaan rajattu, koska Tom valitsee toisen kahdesta vaihtoehdosta.

Tämän esimerkin totaaliobjektin käyttö herättää kysymyksen, onko tämän käyttö produktiivinen. Tässä pohdiskelussa on kaksi tärkeää asiaa. Ensiksi papan tarkistuskysemyksessä (r. 15) hän käyttää saksaksi määräistä artikkelia *den*, joka määrittää kumman jogurtin Tom haluaa. Tietääkö Tom, että tällaisessa tilanteessa hänen on käytettävä totaaliobjektia vai onko *tän* käänös saksalaisesta *den* artikkelista? Tomin *tän* käyttö viittaa siihen, että hän on lingvistisesti tulkinut tilanteen oikealla tavalla. Toi-

nen asia liittyy seuraavaan. On mielenkiintoista huomata, että edellisellä rivillä (r. 12) Tom käyttää SVO-rakennetta ottaa-verbin kanssa, *minu otan tällainen*. Tässä tapauksessa Tom ei kuitenkaan käytä objektin sijaa, vaikka lause olisi kieliopillisesti vaatinut sitä.

Otetaan nyt seuraava esimerkki tarkasteltavaksi. Tässä esimerkissä mummi lukee satua Lilylle.

Esimerkki 5. Mr Tall

01 Mummi:	mr Tall a[ha	Tom juoksee takaisin
02 Tom:	[ja]	olohuoneeseen kirjan 03
	(0.4)	kanssa))
04 Tom:	mr tall mr tall mr tall mr tall	((Tom juoksee
05	(.) mummy (.) mummy wherez mr tall	sohvalle)
	((laulelee))	
06: Tom	(.) Here now i found	((Tom etsii kirjaa
07		kirjahyllystä))
08 Mummi:	big earz [(.) magic	((Mummi lukee Lilylle))
09 Mummy:	[found ?it]	
10 Tom:	kato nyt minul löys'i	
11 Mummi:	big ears is a magician	
12	anna mummi lukee tän [Lilyn kirjan((Tom yrittää ottaa	13 Tom:
	[I haluu tän] kirjan pois	14
Mummi:	mummi lukee sitten sen	mummin kädestä))
		((Mummi jatkaa lukemista))

Tom on mennyt hakemaan tietyn kirjan hyllystä. Nyt Tom haluaa kuunnella valitsemaansa kirjan ottamalla toisen kirjan pois mummin kädestä. Mummi jatkaa kuitenkin lukemista Lilyn kirjan kanssa, *anna mummi lukee tän Lilyn kirjan* (r. 12). Tom viestittää erimielisyytensä ilmauksella (r. 13) *I haluu tän*, Kuten edellisessä esimerkissä, *tän* on toinen kahdesta vaihtoehdosta: Lilyn tai Tomin kirja. On huomattava, että mummin vuorossa (r. 12) esiintyy myös yksikön genetiivin objektin sija kuten Tomin vuorossa, mutta en usko, että Tomin *tän* -käytössä on kyse pelkästä jäljittelystä.

Molemmat esimerkit viittaavat siihen, että Tom osaa käyttää totaaliobjektia oikealla tavalla aivan samanlaisessa käyttötilanteessa *haluu*-konstruktion kanssa. Kuten nähtiin myös edellisestä esimerkistä, Tom käyttää totaaliobjektin sijaa *haluu*-konstruktion kanssa, eikä *ottaa*-verbin kanssa. Vaikka en pysty tekemään suuria johtopäätöksiä *haluu*-konstruktion perusteella, tämä havainto on kuitenkin merkittävä Tomasel-
 lon (2003: 315-318) kognitiivis-funktionaalisen kielen omaksumisen teorian valossa. Tämä *haluu*-konstruktion käyttö viittaa siihen, että Tomin tieto tästä lingvistisestä representaatiosta on rajoitettu juuri tähän konstruktion. Se, että Tom ei osaa yleistää tätä tietoa samantyyppisessä konstruktiossa verbistä toiseen, on osoitus siitä, että Tomin kehitys tässä suhteessa pohjautuu *haluu*-konstruktion. Tämä *haluu*-konstruktion esimerkki, *I haluu tän*, toimii tässä kontekstissa kuin puhekuviota eli ulkoa opittuna fraasina, joka on kontekstuaalisesti sidoksissa konstruktion lingvistiseen funktioon.

Seuraava esimerkki (6) on aineistossani ainutlaatuinen. Tästä esimerkistä nähdään, että papa ja Tom tähtäävät yhteisymmärrykseen, mutta sitä ei kuitenkaan heti tule, koska heidän välilleen syntyy kommunikaatio-ongelmia.

Esimerkki 6. Abendbrot_Papa_1

01 Tom:	I like likkle bit (--)	(.)	
02 Papa:	bitte?		
03 Tom:	<likkle bit>	(.)	das ((Tom osoittaa sormella
04 Papa:	was möchtest du denn drauf		makkaraa))
05	haben von der wurst oder vom		((Tom haukottelee))
06	käse noch	(.)	
07:	(0.2)		
08 Papa:	kannst du das ordentlich sagen	(.)	
09 Tom:	ping		
10 Papa:	nee	(.)	
11 Tom:	(das)		
12 Papa:	im ganzen satz	(.)	
13 Tom:	pli pli pli		
14 Papa:	ne ich möchte bitte von der		
15	wurst	(.)	so mein ich
16 Tom:	I haluu bitte von der wurst		
17 Papa:	ok ich möchte bitte von der wurst		((Tom in papa avaa 18: leikkele-paketin))

Ongelma syntyy heti katkelman alussa, kun Tom (r. 1) yrittää papa ymmärtämään, mitä hän haluaa leivän päälle, mutta puhumalla englantia. Papa vastaa siihen kysymällä luonnollisesti saksaksi *bitte* (anteeksi). Tom vaihtaa koodia (r. 3) tauon jälkeen ilmaisemalla, että *das* on sitä, mitä hän haluaa. Vastauksena *das* antaa papalle riittämätöntä tietoa, niin papa kysyy Tomilta vielä kumpaa hän haluaa juustoa vai makkaraa, vaikka Tom osoittaa sormella makkaraa. Kun papa kysyy Tomilta uudestaan *kannst du das ordentlich sagen*, on selvä, että kommunikaatiossa on ongelma ymmärtämisessä (r. 9). Tom toistaa hiljaa alkuperäisen pyynnön (r. 11), jonka jälkeen papa pyytää, että Tom pyrkisi vastaamaan koko lauseella. Tomin vastaus tähän englanninkielisellä kohteliaisuussfraasilla (r. 12), *pli pli* (please, r. 13), on merkki siitä, että Tom on ymmärtänyt papan sanan *ordentlich* niin, että hänen on oltava kohtelias. Itse olen aina halunnut, että sanaa, *please*, käytetään pyyntöjen yhteydessä. Rivillä 14, papa korjaa tätä antamalla Tomille esimerkin siitä, mitä hän on tarkoittanut (*so mein ich*); hän antaa Tomille käytettäväksi valmiin saksalaisen fraasin.

Tomin vuoro, *I haluu bitte von der wurst* (r. 16), on merkittävä tälle sekvenssille. Tällä vuorolla Tom tekee itse korjauksen alkuperäisestä vuorosta (r. 3) osoittamalla siten, että hän ja papa ovat päässeet yhteisymmärrykseen. Tätä esimerkkiä voidaan vertailla Schegloffin (1991) sosiaalisesti jaettuun kognitioon (engl. socially shared cognition). Schegloff (mt.) on huomannut aikuisten kielen käytöstä, että korjaus tehdään kolmannella positiolla yhteisen tiedon saavuttamisen perusteella. Korjausta ei siis tehdä korjaamalla toisen puhujan väärinymmärrys alkuperäisessä vuorossa. Vaikka katkelmassa Tomin korjaus tehdään itse asiassa kuudennella positiolla, korjauksen syyt ovat samanlaiset kuin Schegloffin esimerkeissä aikuisten kielestä (mas. 160-164). Tomilla ja papalla on nimittäin epäsymmetria yhteisen tiedon suhteen. Koko katkelmassa papa pyrkii siihen, että Tom vastaa hänelle saksaksi ja jopa rakentaa saksalaisen lauseen, mutta siitä syntyy ongelmia, koska Tom ei ymmärrä papan intentioita. Toisaalta Tom toimii konkreettisemmalla tavalla; hän pyrkii saamaan papan ymmärtämään, mitä hän haluaa leivän päälle, mikä nähdään alkuperäisen vuoron toistossa (r. 3). Kielen käytön suhteen epäsymmetria huomataan myös papan

sanavalinnassa. Sana, *ordentlich* (r. 8), aiheuttaa ongelmia, koska sillä voi olla kaksi merkitystä: kunnolla tai kohteliaasti.

4.2.2 X + *haluu* + infinitiivi

Tässä luvussa tarkastelen *haluu*-konstruktion toista tyyppiä, X + *haluu* + infinitiivi (ks. Taulukko 5.). Näistä esimerkeistä olen havainnut, että tämä variantti ei liity käyttötilanteissa spesifisiin haluamisen kohteisiin, vaan näissä keskustelusekvensseissä X + *haluu* + infinitiivi -tyypillä ilmaistaan, miten Tom suhtautuu yleisesti johonkin asiaan tai miten hän haluaa itse suorittaa tiettyä toimintaa.

Huomionarvoista tässä luvussa on, miten Tom saa aikaan ilmauksia tällä rakennemuodolla. Keskustelussa hän käyttää *haluu*-konstruktiota pohjana rakentaessaan pitempiä ilmauksia. Kuten edellisessä luvussa yhteisymmärryksen luominen on edelleenkin tärkeää, mutta en käsittele sitä erikseen tässä luvussa.

Ensimmäisestä esimerkistä nähdään, miten Tom ottaa mummin puheesta sen, mikä on nähtävästi hänelle keskustelusekvenssin tärkein tieto. Hän sijoittaa tämän tiedon *haluu*-konstruktion.

Esimerkki 7. Mummi_maalaminen

01 Mummi: vaihdetaanko vettä
02 Tom: joo?
03 Mummi: pannaan puhdasta vettä
04 Tom: (.) minu pannaan (vaihitan)
05: vettä ↑ **minu haluu vaihtaa**
06 Mummi: ok

Tilanne on ollut se, että mummi ja lapset (Tom ja Lily) ovat olleet maalaamassa. Maalivesi on tullut likaiseksi, ja on aika vaihtaa se puhtaampaan. Merkittävää tässä sekvenssissä on se, että Tom valitsee mieluummin *haluu*-konstruktion käytön ilmaisemaan keskustelun ydintiedon, joka on nimenomaan maaliveden vaihto. Tom pyrkii ensin rakentamaan ilmauksen mummin vuoron elementeistä, *minu pannaan (vaihitan) vettä*, r. 4. *Pannaan* hän ottaa mummin vuorosta r. 3, *pannaan puhdasta vettä* ja *vaihitan* hän ottaa mummin vuorosta r. 1, *vaihdetaanko vettä*. Vaikka *vaihitan* (r. 4)

on huonosti kuultavissa, on kuitenkin selvä, että hän pyrkii jäljittelemään mummin passiivimuotoa, mutta hän on kuitenkin epävarma tästä. Kiinnostavaa on, että tässä tapauksessa Tom osaa käyttää infinitiivimuotoa *haluu*-konstruktion sisällä oikealla tavalla. *Minu haluu vaihtaa* on kuitenkin elliptinen, koska ilmaus jää ilman nominia, *vettä*. Toiminta on ilmeisesti tässä olennaisempi Tomille.

Samalla tavalla kuin edellisessä esimerkissä, esimerkki (8), *minä haluun syö*, on myös mahdollisesti elliptinen.

Esimerkki 8. Lautanen

01 Tom:	täällä se on	täällä se on	
02 A:	no ni hyvää (.)	löytyi (.)	
03	lautanen		
04:	(0.2)		((Tom laittaa lautasen
05 Tom:	#minä haluun syö# (--)		lastenvaunuun.
06 A:	otetaan täältä ensin (0.8)		((A laittaa ruokaa
07	no nii eiköhän se riitä		lautaselle))
08	(0.2) veitsellä sä syöt aha		
A=aikuinen			

Tom ja aikuinen leikkivät päiväkodissa mielikuvitusleikkiä. Tom on keittänyt ruokaa leikkihellalla, mutta sitten kun hän haluaa syödä tekemänsä ruokaa, lautasta ei löydy. Kun lautanen löytyy, Tom ilmaisee itseänsä innokkaasti sanomalla *minä haluun syö*. Se, mitä hän haluaa syödä jää kuitenkin sanomatta: *syöminen* on siis tärkeämpi kuin mitä syödään. Tässä leikin kontekstissa Tom pyytää *haluu*-konstruktiolla aikuiselta lupaa syödä. Ilmaus lausutaan ratkaisevalla äänellä ilman taukoa. On mahdollista, että tämä ilmaus on tuttu ja käytetty ennenkin, esimerkiksi päiväkodin ruokahetkissä. Mielenkiintoista tässä esimerkissä on myös se, että verrattuna muihin *haluu*-konstruktiioihin, Tom käyttää 1. persoonan pronomini- ja muotoa, *minä*, sekä 1. persoonan päätettä *-n*, kuten *haluu+n*. Tämä viittaa siihen, että *minä haluun syö* on mahdollisesti ulkoa opittu *haluu*-konstruktion muoto, jossa *minä*-pronominia sekä *-n* päätettä käytetään vain tässä kontekstissa. Me voimme myös verrata tätä *haluu*-konstruktion käyttöä *I haluu tän* -konstruktion edellisestä kappaleesta (luku 4.2.1,

esimerkki 5). *I haluu tän* -tapauksessa demonstratiivipronomini saa objektin sijan, *tän*, ainoastaan tietyissä tilanteissa. Tämä on jälleen osoitus siitä, että *haluu*-konstruktion sisällä kehittyi vähitellen abstraktisia kategorioita.

Seuraavasta esimerkistä nähdään, miten Tom rakentaa ilmauksensa muiden vuorojen elementeistä, samalla tavalla kuin esimerkissä 5 (luku 4.2.1).

Esimerkki 9. Kummitus

01 A: oho ootsä kummitus
02 Tia: [o:len
03 Tom: [kummitushh
04 A: sanotsä uhuu
05 Tom: min minu haluu mennä kummitus ((hyppää ylös ja alas))
06 A: älä kovasti ettei Tia sattu
07 Tia: ouch
08 A: te voitte olla molemmat siellä
09 alla (-) ei[hän ne mahuu samaan
10 Tom: [minä ɛpuristat
11 Lapset: (0.2) hehehe
12 A: täällä on lisää huivia
13 Lapset: (0.8) hehehe
14 A: toinen on täässä päässä toinen on
15 siellä päässä toisella on tämä ja
16 toisella on tämä no nii mitäs me
17 kummitukset

Lapset, Tom ja Tia, ovat leikkimässä ison huivin alla. Aikuinen (r. 1) kysyy Tialta, onko hän kummitus (*ootsä kummitus*). Tämä ilmaus herättää kysymyksen, onko Tom ymmärtänyt sanan *kummitus* oikein? Samaan aikaan, kun Tia (r. 2) vastaa aikuisen kysymykseen, Tom (r. 3) kuittaa sanan *kummitus*. Rivillä 5 Tom laittaa sanan *haluu*-konstruktion ja rakentaa ilmauksen, *minu haluu mennä kummitus*. Kuten Clarke esittää (2003: 319), toistoilla on joskus yhtä aikaa useita funktioita lapsen kielessä. Tässä kontekstissa *kummitus*-sanalla (r. 3) toistolla on myös mahdollisesti kaksi funktiota. Ensinnäkin hän toistaa sanan, koska toistolla hän luo yhteisen perustan keskustelukumppanien kanssa ja tällä tavoin on mukana leikissä. Toiseksi Tom kiinnittää erityisesti huomiota tähän sanaan, koska hän ratifioi tätä tietoa uutena. Kun hän laittaa sanan *kummitus* ilmaukseen, *minu haluu mennä kummitus*, kummitus näyttää

viittaavan huiviin ja leikkiin kokonaisuutena. Sillä hän ilmaisee ensisijaisesti sitä, että hän haluaa mennä huivin alle Tian kanssa. Se, että he leikkivät kummituksia on siis toissijainen asia. Tämä on osoitus siitä, että kummitus on mahdollisesti tuntematon sana. Tästä syystä nähdään, että Tomin ja Tian välillä on epäsymmetriaa keskustelun aiheen ymmärryksessä. Tia (r. 2) reagoi heti aikuisen kommenttiin (r. 1), että hän on kummitus, minimipalautteena *olen*. Tom kompuroi sen sijaan sanaan *kummitus*, kun hän toistaa sitä (r. 3).

Esimerkki 10 on varmaan aineistoni kompleksisin rakenne. Tom käyttää nimittäin *haluu*-konstruktiota pohjana rakentaakseen kompleksisemmän rakenteen, jossa nähdään, että hän ilmaisee psykologista asennetta toista asiaa kohti. Tässä esimerkissä Tom haluaa leikkiä päiväkotikaverinsa Tian kanssa.

Esimerkki 10. Lääkärissä

01 Tom: mene Tia
 02: (0.5) ((puhuu Tialle, mutta taustameteli
 03 Tom: (joo) mene lääkärissä nyt on niin kovaa Tomin 04
 tule heti tuli nyt lääkärin puhetta ei kuulu)) 05
 Tia (ala) lääkärin
 06 A: (--) Tom vastaa (--) sano että ((epäselvä jakso))
 07 (-) on
 08 Tom: (luokkaili on) (--) ((tekee ruokaa))
 09: (0.5)
 10 Tom: er er (0.3) tule tule vain ((silittää Tian hiuksia))
 11 tule vain täällä on vai dinner
 12 (--) tämmöisen lelun (0.2) minun ((tarjoaa Tialle
 13 käs ei saa (0.1) ota tämmöisen lelu kuorma auton))
 14 (lelu) (--) leluja (0.2) mene mene
 15 tänne mene lääkärissä ((tarjoaa sen uudestaan **16**
mä haluan Tia tulla lääkärissä ((puhuu aikuiselle))
 17 A: nyt Tiialla ei vaan nyt oo kauheen
 18 halu

Ilmauksessa *mä haluan Tia tulla lääkärissä* (r. 16) Tom laittaa nimen Tia ennen infinitiivilauseetta *tulla lääkärissä*. Vaikka ilmauksessa ei ole *että*-konjunktiota *mä haluan*- ja *Tia tulla lääkärissä* -osien välillä, on selvää kontekstista, että Tom pyrkii rakentamaan kaksi lausetta, joissa ilmauksen ensimmäinen osa *mä haluan* on merkitysuhteessa kytketty ilmauksen toiseen osaan *Tia tulla lääkärissä*. Tom on yrittänyt

moneen otteeseen saada Tian leikkimään lääkärileikkiä, esimerkiksi *mene Tia* (r. 1), *mene lääkäriissä nyt tule heti...*(r. 3) ja *mene mene tänne mene lääkäriissä* (r. 15). Koska Tom ei saa Tialta vastausta, Tom kääntyy aikuisen apuun tässä asiassa. Vuorollaan (r. 16) Tom selittää aikuiselle, että hän haluaa leikkiä Tian kanssa viittaamalla häneen nimellä. Mielenkiintoista tässä ilmauksessa on se, että ilmauksen toisessa osassa ilmestyvä *tulla*-verbi (*Tia tulla lääkäriissä*) on infinitiivissä. Tom ei kongruoi verbiä indikatiivin 3. persoonan mukaan. Tämä viittaa siihen, että tyyppi, X + *haluu* + infinitiivi, on tässä ilmauksessa taustana. Ihmisen, johon Tom viittaa, eli Tian hän laittaa ennen *tulla*-verbiä. *Tulla*-verbin jälkeen Tom laittaa keskustelussa aiemmin käytetyn *lääkäriissä*-fraasin. Tämä esimerkki osoittaa, että *haluu*-konstruktio on hyvin monipuolinen. Tässä esimerkissä Tom käyttää sitä ankkurina kompleksisempaan kieleen, joka saadaan aikaan keskustelun kautta.

4.3 Koodinvaihto I *haluu* X

Tässä luvussa tarkastelen I + *haluu* + X -tyyppiä erikseen, koska olen huomannut, että tämän *haluu*-konstruktion varianttia käytetään erityisesti koodinvaihtotilanteiden yhteydessä. Kuten edellisten lukujen I + *haluu* + nomini sekä I + *haluu* + A-infinitiivi, I + *haluu* + X kuuluu myös *haluu*-konstruktion rakenneskeemaan.

Tämän luvun esimerkeissä nähdään myös *haluu*-yksikön vakiintuneisuus. Kielen koodi saattaa vaihtua *haluu*-yksikön molemmin puolin, mutta itse *haluu*-yksikön muoto pysyy useimmiten muuttumattomana. Tahdon ilmaisemisen perustarve on ilmeisesti ensiksi juurtunut Tomin lingvistiseen kokoelmaan suomeksi. Ilmaistakseen tahtoaan Tom käyttää harvoin muuta kuin *haluu*-yksikköä ilmauksissaan sekä äitinsä että isänsä kanssa. Tom käyttää *I like/I like to* -konstruktiota, mutta tämän konstruktion käyttö kytkeytyy mahdollisesti kohteliaisuuden rekisteriin englanninkielessä. Tässä tutkimuksessa ei valitettavasti ole mukana esimerkkejä tästä, mutta muistan, että olen hyvin usein antanut Tomille valmiin fraasin *I'd like/I'd like to ... please* vastauksena pyyntöni *What would you like?*

Läpi koko aineistoni Tom ei käytäkään esimerkiksi saksankielistä *möchten*-modaaliverbiä, kuten indikatiivissa *ich will* (suom. *minä haluan*) tai konditionaalissa *ich möchte* (suom. *minä haluaisin*). Seuraavassa esimerkissä (11) Tom ei käytä saksankielistä *ich möchte*, vaikka Tomin isä antaa hänelle valmiin mallin.

Esimerkki 11. Abendbrot_Papa_1

01 Tom:	I like likkle bit (--)	(.)	
02 Papa:	bitte		
03 Tom:	<likkle bit>	(.)	das ((Tom osoittaa sormella
04 Papa:	was möchtest du denn drauf		juustoon))
05	haben von der wurst oder vom		((Tom haukottelee))
06	käse noch	(.)	
07:	(0.2)		
08 Papa:	kannst du das ordentlich sagen	(.)	
09 Tom:	ping		
10 Papa:	nee	(.)	
11 Tom:	(das)		
12 Papa:	im ganzen satz	(.)	
13 Tom	pli pli pli		
14 Papa:	ne ich möchte bitte von der		
15	wurst	(.)	so mein ich
16 Tom:	I haluu bitte von der wurst		
17 Papa:	ok ich möchte bitte von der		((Tomin papa avaa
18	wurst		leikkele-paketin))

Tomin vuoro (r. 16), *I haluu bitte von der wurst*, koostuu hänen kolmesta kielestään: englanninkielisestä 1. persoonapronominista *I*, *haluu*-yksiköstä, saksankielisestä adverbistä *bitte* sekä saksankielisestä prepositiolausekkeesta *von der wurst*. Merkittävää on se, että vaikka Tom puhuu isälleen, hän ei aloita vuoroaan saksaksi. Jos katsotaan keskustelujakson alkua, Tom pyytää ensiksi englanniksi (r. 1), *I like likkle bit* (---) (suom. *saanko vähän* (–)). Kun Tom vastaa isän kysymykseen (r. 16), voidaan ajatella, että Tomin vuorossa on interferenssiä *I like* ja *haluu*-konstruktion välillä, koska Tom käyttää englanninkielistä persoonapronominia *I*, englanninkielisestä vuorosta (r. 1) *haluu*-konstruktiossa.

Seuraavassa esimerkissä (12) nähdään myös samantyyppistä interferenssiä kuin edellisessä esimerkissä.

Esimerkki 12. Pyöräkypärä

01 Tom: @min(u) halua[leikkii sen@ ((valittavalla äänellä))
02 Mummi: [kypärä]
03 (0.1)
04 Tom: °min(u) halua leikkii s°
05 Mummi: Tom haluaa leikkii sillä kypärällä
06 @vai niin@ (0.2) mutta jos ei Lily
07 kulta älä mene siihen älä kulta
08 älä no älä ota Lilyn @älä ota Lilyn
09 [kä ku Lily h- älä
10 Tom: [hHaluuho[n leikkii ↑KypÄRÄ] (0.2)
11 (0.2) ((Tom juoksee olohuoneesta
13 Lily: (mummy)
14 Mummy: Tom ?No[no no you give it back Tom
15 [give it back ?give it back
16 Tom: [I like t- play it (0.2)
17 [I halua leikkii s-

Tässä esimerkissä Tom vaihtaa koodia keskellä vuoroa englannista suomeen. Kun Tom puhuu äidin kanssa, hän käyttää ensin englanninkielistä fraasia, *I like t- play it* (r. 16). Mikrotauon jälkeen hän alkaa englanninkielisen 1. pronominin kanssa (*I*), mutta sitten jatkaa saman keskustelunaiheen sekä henkilön kanssa *haluu*-konstruktiolla. Samalla tavalla kuin edellisessä esimerkissä, *haluu*-konstruktiossa oleva 1. persoonapronomini on englanninkielinen *I*. Tomin vuoro (r. 17), *I halua leikkii*, on siinä mielessä kiinnostava, että konstruktion *haluu leikkii* -elementtejä on käytetty jo edellisissä vuoroissa (r. 1, 4 ja 10). Rivillä 1 ja 4 olevissa vuoroissa 1. persoonan pronomini on suomenkielinen variantti *minu*. Rivillä 10 olevassa vuorossa persoonapronominia ei käytetty ollenkaan.

Kuten edellisessä esimerkissä, tämä esimerkki viittaa myös siihen, että *I halua* on yhdistelmä *I like*- ja *haluu*-konstruktiosta eli *I halua*-kollokaatio. Aineistoni *I like (to)* ja *haluu*-konstruktion yhdistelmä *I halua* on kiinnostava, koska molemmat konstruktiot ilmaisevat tahtoa. Vaikka Tom hallitsee englanninkielisen *I like (to)*-konstruktion esimerkiksi, *I like t- play it* (pyöräkypärä), keskustelussa hän orientoi itsensä takaisin *haluu*-konstruktion käyttöön samassa vuorossa äitinsä kanssa.

Aineistossani Tom käyttää *I halua* -kollokaatiota 10 kertaa kaiken kaikkiaan eri kes-

kustelukatkelmissa papan, maman sekä mummin kanssa (ks. Taulukko 6. Haluu-frekvenssi aineistossa (kotona)). Tom käyttää *I haluu X*-rakennetta mielenkiintoisesti keskusteluissa papan kanssa 7 kertaa. Tom ei käytä *I haluu* -kollokaatiota ollenkaan päiväkodin aineistossa (ks. Taulukko 7. Haluu-frekvenssi aineistossa (päiväkodissa). Koodinvaihtoesimerkeissä *haluu*-konstruktio esiintyy hieman erilaisessa muodossa, jossa 1. persoonapronominin paikka täytetään englanninkielisellä pronomiinilla *I*. *I haluu* näyttää esiintyvän koodinvaihtoesimerkeissä aina yhdessä. Koska *I haluu*-kollokaatio esiintyy koodinvaihtokonteksteissa suhteellisen usein, se on merkki siitä, että *I haluu* on vakiintunut sellaisena Tomin nykyiseen lingvistiseen kokoelmaan. Tom ei vaihda koodia toisin päin esimerkiksi, hän ei sano *minu/minä/mä like*.

Haluu-konstruktiossa Tom käyttää 1. persoonapronominia eniten suomeksi (*mä, minu, minä*) ja englanniksi (*I*). Aineistostani löytyy yksi ainut esimerkki (ks. liite 9), jossa Tom käyttää saksankielistä 1. persoonapronominia. Tämä tapaus on kuitenkin huonosti kuultavissa. Koodinvaihtoesimerkeissä Tom käyttää vapaasti englanninkielistä sekä suomenkielistä 1. persoonapronominia *haluu*-konstruktiossa. Tämä viittaa siihen, että *haluu*-konstruktion sisällä (*X haluu X*) aukko ennen *haluu*-yksikköä käytetään produktiivisella tavalla.

4.4 Yhteenveto

Luvussa 4 olen tutkinut, miten Tomin *haluu*-konstruktio soveltuu lingvistisesti Tomasellon kielen omaksumisteoriaan. Tämän analyysin kautta havainnoin, että *haluu*-konstruktioilla on kaksi eri tyyppiä: *X + haluu + nomini* ja *X + haluu + A-infinitiivi*. Esimerkit osoittavat, että *haluu*-konstruktio on argumenttirakenteen kaltainen, jossa *haluu* toimii verbinä. Vaikka *haluu*-konstruktion rakenneskeema on rakenteeltaan transitiiviskeeman näköinen eli SVO, *haluu*-konstruktio ei toimi lainkaan transitiivisesti merkitykseltään. Kuvailin *haluu*-konstruktion tyyppien käyttötapaukset selittääkseen havaintoni. *Haluu*-konstruktion käyttötapaukset sopivat siihen ajatuksen, että lapset oppivat staattisia kaksipaikkaisia verbejä, jotka ilmaisevat asiointiloja ja tapahtumia. Vertailin *haluu*-konstruktion tyyppiä, *X + haluu*

+ nomini, Du Boisin (1987) esittämiin kaksipaikkaisiin verbeihin, kuten esimerkiksi, *rakastaa* (*love*) ja *kuunnella* (*listen*), joiden subjekti ei toimi agenttina, vaan enimmäkseen psykologisena olotilan kokijana ja patientti toimii psykologisen olotilan ärsykkeenä. X + *haluu* + nomini -tyypissä Tomin haluamisen esine toimii olotilansa inspiraatiolähteenä. Keskustelutilanteissa haluamisella esineellä on oleellinen elementti, koska esineellä on avainasema yhteisymmärrykseen. X + *haluu* + A-infinitiivi -tyyppi on samankaltainen, mutta kuitenkin käyttötapahtumassa eroaa X + *haluu* + infinitiivi -tyypistä. X + *haluu* + infinitiivi -esimerkeissä Tomilla on oma psykologinen asenne toista asiointilaa kohti. Keskustelussa X + *haluu* + infinitiivi -tyyppi ilmaisee Tomin suhtautumista tilanteisiin. Aineistoni näyttää myös, että Tom käyttää X + *haluu* + infinitiivi -tyyppiä rakentamaan pitempiä ilmauksia.

Tutkin myös I + *haluu* + X -tyyppiset ilmaukset. I + *haluu* + X -ilmaukset käytettiin ainoastaan koodinvaihtotilanteissa. Päädyin siihen tulokseen, että I + *haluu* + X -rakenne on yhdistelmäkonstruktio *I like* ja *haluu* -konstruktiosta.

Olen esittänyt, että *haluu*-konstruktio toimii monella tavalla kuin Tomasellon (2003; 2006) kuvaavana leksikaalis-pohjaisena konstruktiona. Seuraavassa kappaleessa tulen näyttämään, että *haluu* täyttää myös Tomasellon (2006) vakiintuneisuusvaatimuksen (engl. entrenchment).

5 *Haluu* – vakiintunut yksikkö

Omasta aineistostani nähdään, että *haluu* on vakiintunut lingvistinen yksikkö. Koska Tom on onnistunut kommunikatiivisesti yksikön kanssa, tämä on tullut olennaiseksi osaksi Tomin lingvistisessä kokoelmassa (ks myös, Lieven & Tomasello 2008: 174). Kuten Tomasello (2006: 13) havaitsee, kielen omaksumisessa vakiintuneisuus on prosessi, joka liittyy tavanomaisuuteen. Kun ihminen tekee jotain tietyllä tavalla riittävän usein, teko tulee tavaksi. Omassa aineistossani Tomin *haluu*-yksikkö esiintyy *haluu*-konstruktiossa samassa muodossa 25 kertaa. Kaiken kaikkiaan *haluu* esiintyy 29 kertaa Tomin erityyppisissä ilmauksissaan. Tätä kutsutaan esiintymäfrekvenssiksi (engl.

token frequency, Bybee 1995). Taulukot 6 ja 7 esittävät aineistoni *haluu*-konstruktion sekä sanayhdistelmien frekvenssi. Taulukossa 6 olevat esimerkit on nauhoitettu kotona, taulukko 7:n päiväkodissa.

Taulukko 6. *Haluu-frekvenssi aineistossa (kotona)*

Litteraation nimi	Esimerkin numero / Kappale	Luku-määrä	Esimerkki	Ajan-kohta (2006)
Jumppamatto	18 / 6 ja 25 / 9	2	Ahh <i>haluu</i> ei <i>haluu</i>	Huhti
Lily_pois	30 / 9	1	et <i>haluu</i>	Huhti
Mr Tall	5 / 4.2.1	1	I <i>haluu</i> tän	Huhti
Mummi_Tom_leikki mässä	22/6	1	<i>haluu</i> sen pois mummi pois	Huhti
Pyöräkypäri	1 / 4.1 1 / 4.1 21 / 6 12 / 6 19 / 6	5	minu <i>haluu</i> leikkii sen minu <i>haluu</i> leikkii s- <i>Haluuhon</i> leikkii kypäri I like t- play it (0.2) I <i>haluu</i> leikkii s- <i>haluu haluu</i> hattu	Huhti
Maus_ubot	2 / 4.2.1	4	I <i>haluu</i> die maus I <i>haluu</i> das.... I <i>haluu</i> die....mau.... I <i>haluu</i> die...	Huhti
Mummi_maalaminen	7/4.2.2	2	minu <i>haluu</i> vaihtaa (meille/ä) <i>haluu</i> pinkkiä	Syys
Abendbrot_Papa_1	11 / 4.3	1	I <i>haluu</i> bitte von der wurst	Syys
Abendbrot_Papa_2	4 / 4.2.1	1	minu(n) <i>haluu</i> (n) tän	Syys
Abendbrot_Papa_3	20 / 6	3	I <i>haluu</i> : ein gross melon <i>haluu</i> gross I <i>haluu</i> gross	Syys
Bob_the_Builder	27 / 9	1	I <i>haluu</i> bob the builder	Huhti

Taulukko 7. Haluu-frekvenssi aineistossa (päiväkodissa)

Litteraation nimi	Esimerkin numero / Kappale	Lukumäärä	Esimerkki	Ajan kohta (2006)
Hattu_päässä	23 / 9	1	(ich) <i>haluu</i> luokaa	Huhti
Kori_päässä	28 / 9	1	mä <i>haluu(n)</i> syliin	Huhti
Kummitus	9 / 4.2.2	1	Min minu <i>haluu</i> mennä kummitus	Huhti
Lääkärissä	10 / 4.2.2	1	mä <i>haluun</i> Tia tulla lääkäriissä	Huhti
Lautanen	8 / 4.2.2	1	minä <i>haluun</i> syö	Huhti
Tom_Tia	26 / 9	1	mii <i>haluu</i> kattoo (susa) kuva	Huhti

Vaikka tämän tutkielman aineistoa ei ole kerätty pitkällä aikajänteellä, ilmaukset, joissa *haluu* esiintyy ovat kuitenkin havaittavissa viiden kuukauden aikavälillä. *Haluu*-konstruktion molemmat variantit, X + *haluu* + nomini (Taulukko 4.) ja X + *haluu* + infinitiivi (Taulukko 5.), esiintyvät nimittäin samoissa muodoissa sekä huhtikuun että syyskuun 2006 tallennetuissa aineistoissa.

Miksi juuri haluu?

Tomin monisanaiset ilmaukset, joissa *haluu*-konstruktio esiintyy ovat suurin osin epäkieliopillisia. Hänen ilmauksissaan *haluu* esiintyy useimmiten indikatiivin yksikön 3. persoonan muodossa, vaikka ilmauksella hän viittaa itseensä, kuten seuraavat esimerkit Tomin ilmauksista: ***haluu*** gross (Esimerkki 20. Abendbrot_Papa_3), ***minä haluu*** syö (Esimerkki 8. Lautanen), ***minu haluu*** vaihtaa (Esimerkki 7. Mummi_maalaminen), ***I haluu*** die Maus (Esimerkki 4. Abendbrot_Papa_2). Tomin ilmaukset eivät kuitenkaan heijasta mummin eikä päiväkotiaikuisen kielenkäyttöä.

On kuitenkin todettu (Lieven ja Tomasello 2008: 172), että lapset eivät välttämättä kartoita suoraan muodon ja merkityksen yhteenliittymiä ainoastaan lingvististen yksiköiden esiintymisfrekvenssin perusteella, vaan lapset toimivat myös yhdessä muiden

tekijöiden kanssa, esimerkiksi lapsen oman kielen prosessoinnin kanssa. Cameron-Faulker et al. (2007) osoittavat, että frekvenssi toimii yhdessä lingvistisen syötöksen sekä lapsen kehittämän senhetkisen lingvistisen järjestelmän kanssa. Tällä tavalla lapset luovat idiosynkraattisia konstruktioita (vrt. myös Brian-poika ja hänen *no + verb* -konstruktionsa, Cameron-Faulkner et al. 2007).

Tähän nähden *haluu*-verbimuoto soveltuu tämän ikäisen lapsen morfologiseen kehitykseen (Laalo 1994). Suomenkielisten lasten kielen kehityksessä esiintyy vaihe, jossa lapsen käyttämät sananmuodot ovat kaksitavuisia ja vokaaliloppuisia (mts. 430-431). Brown (2004: 503) on myös todennut, että lapset käyttävät indikatiivin yksikön 3. persoonan verbimuotoa, koska muoto on tunnusmerkitön ja siksi tässä vaiheessa kehityksessä lapsille morfologisesti yksinkertaisempi. Tämän lisäksi olen myös havainnut aineistostani muita indikatiivin yksikön 3. persoonan verbin muotoja, jotka esiintyvät Tomin puheessa. Nämä verbin muodot esimerkiksi, *syö* (Esimerkki 8. Lautanen), *istuu* (ks. Esimerkki 24. Tom_lauletaan), *pomppii* (ks. Esimerkki 25. Jumppamatto), *leikkii* (Esimerkki 12. Pyöräkypärä), seuraavat samaa kaksitavuinen ja vokaaliloppuinen -ilmiötä.

Lapsen lingvistinen ympäristö antaa siis lapsille raaka-aineita, joiden perusteella lapset rakentavat oman lingvistisen kokoelmansa. Hoivakielessä lapselle puhuessaan aikuiset käyttävät useammin indikatiivin yksikön 3. persoonan verbimuotoa 1. tai 2. persoonan verbimuotojen käytön sijasta, kuten esimerkiksi, X syö, X laittaa vaatteet päälle (ks. myös Brown 2004: 2 ja Laalo 1994). Heiltä kuultava kieli antaa tärkeää tietoa kielen konstruktioista. Konstruktioiden rakentamisessa äidin tai lähiaikuisen hoivakieli sekä lapsen oma kielenomaksumisen konteksti tai syötös (input) on olennaista (Tomasello 2003: 108).

Omassa aineistossani indikatiivin 3. persoonan muoto on havaittavissa mummin kielessä, kun mummi puhuttelee Tomia (yhdessä esimerkissä myös Lilyä), nimenomaan *haluta*-verbin kanssa.

Seuraavat kolme esimerkkiä ovat luonteeltaan tyypillistä hoivakieltä. Ensimmäisissä kahdessa esimerkissä mummi ei käytä indikatiivin 2. persoonan verbimuotoa, vaikka

hän kysyy Tomilta ja Lilyltä kysymyksen.

Esimerkki 13. Mummi_maalaminen

01 Mummi: mitä (0.2) haluuko Lily vielä malata

Esimerkki 14. Mummi_maalaminen

01 Mummi: haluuko Tom vielä maalata

02 Tom: joo

03 Mummi: no maalaa sitten

Seuraava esimerkki (15) poikkeaa hieman edellisestä esimerkistä, koska tässä esimerkissä mummi kysyy tarkistuskysymyksen indikatiivin 3. persoonan verbimuodossa.

Esimerkki 15. Pyöräkypäri

01 Tom: @min(u) haluu[leikkii sen@ ((valittavalla äänellä))

02 Mummi: [kypäri]

03 (0.1)

04 Tom: °min(u) haluu leikkii s°

05 Mummi: Tom haluaa leikkii sillä kypäriellä

06 @vai niin@ (0.2)

Tom haluaa leikkiä polkupyöräkypäriän kanssa, mutta hän ei saanut (ks. myös Esimerkki 3. Pyöräkypäri). Mummi antaa lohdutusta, kun hän sanoo *vai niin* (r. 3). Tarkistuskysymyksellä mummi antaa Tomille myös valmiin lauseen, koska edellisissä vuoroissa Tom on hakenut oikean rektion sekä sanan *kypäriän* (r. 1 ja r. 4). Tämä esimerkki on myös hieman erilainen, koska tässä esimerkissä mummi ei käytä puhekieltä kuin edellisissä esimerkeissä *haluuko Tom/haluuko Lily*.

Puhekielen käyttö *haluta*-verbin kanssa löytyy myös seuraavista esimerkistä.

Esimerkki 16. Mummi_Tom_leikkimässä

01 Tom: haluu sen poi Mummi pois

02 Mummi: haluut Mummin pois

03 Tom: aaa

Tästä esimerkistä (16) nähdään, että vaikka mummi puhuttelee Tomia indikatiivin 2. persoonan verbimuodossa, vuorossaan hän kuitenkin käyttää itsestään 3. persoonassa *mummin*. Huomataan, että tässä mummi käyttää puhekielen *haluut*-verbimuotoa.

Seuraavassa esimerkissä päiväkotiaikuinen käyttää puhekielen indikatiivin 2.

persoonan verbimuotoa *haluutsä*. Tilanne on ollut leikkihetki, jossa päiväkotiaikuinen on ollut aktiivisesti leikissä mukana.

Esimerkki 17. Hattu_päässä

01 A: [hyvä haluutsä (--)
vähän (--)
02: suklaa (--)
laitetaan (--)
03: noin (--)
04: (0.3)

A=Aikuinen

Esimerkit tässä luvussa viittaavat siihen, että Tomin leksikaalinen yksikkö *haluu* on todennäköisesti peräisin yksikön 3. persoonan verbimuodon käytöstä. En kuitenkaan voi päätellä aineistossani olevien esimerkkien perusteella, onko Tom ottanut *haluu*-yksikön käyttöön sellaisessa muodossa, koska hänen morfologisen systeeminsä ei riittänyt tuottamaan kolme-tavuisia sanoja tai onko Tom ottanut mallin *haluta*-verbin puhekielen käytöstä esimerkiksi *haluutsä*. Itse ajattelen, että *haluta*-verbin puhekielen muodot soveltuvat hyvin tämän ikäisen lapsen morfologiseen systeemiin. Tomin *haluu* ei ole siis poikkeava ympäristökieleen suhteen. Tämän luvun esimerkit osoittavat, että mummi puhuttelee Tomia käyttämällä indikatiivin yksikön 3. persoonan verbimuodossa ja, että päiväkotiaikuinen ja mummi käyttävät myös puhekieltä *haluta*-verbin kanssa. Mummin vuorot koostuvat tyypillisistä ilmauksista lapsen arkielämässä. Aikuisten kysymykset, jotka tarkistavat, mitä lapsi haluaa, ovat tyypillinen osa hoivakieltä. Aineistossani poikkeavaa on, että *haluu* ei muuta muotoaan Tomin puheessa.

Tässä luvussa esitin, että *haluu* on vakiintunut aineistossani. Se on osa Tomin leksikkoa. Tätä leksikaalista yksikköä käytetään olennaisena osana Tomin kehittyvässä kielipillisessä rakenteessa.

6 Sanayhdistelmät

Aineistostani löytyy myös pieni joukko ilmauksia, jotka eivät sovi täysin edellisen lu-

vun *haluu*-konstruktion kuvaukseen. Tämän luvun ilmaukset eroavat edellisen luvun esimerkeistä pääsääntöisesti siitä syystä, että *haluu*-konstruktion aukko ennen *haluu*-yksikköä ei täyty. Ilmauksissa ei esiinny ollenkaan subjektia. Ilmaukset koostuvat siis sanayhdistelmistä, esimerkiksi *haluu haluu hattu* (Esimerkki 19. Pyöräkypärä), jossa on *haluu*-yksikkö ja nomini. Aineistoni *haluu* X-sanayhdistelmällä on esimerkiksi seuraava rakenneskeema: [[*haluu*]-[*gross*]] (Esimerkki 20. Abendbrot_Papa_3). Tässä luvussa esiintyy myös yksi yhden sanan ilmaus *ahh haluu* (Esimerkki 18. Jumppamatto), jossa aukot ennen *haluu*-yksikköä ja *haluu*-yksikön jälkeen eivät täyty.

Samalla tavalla kuin *haluu*-konstruktiota, sanayhdistelmistä nähdään, että *haluu* on ilmauksen vakiintunut osa ja ilmauksen vaihteleva osa on *gross* (ks myös, ydinsanakielioppi, luku 2.3). Tomasellon luokituksen mukaan (2003: 114-115) sanayhdistelmät ovat siis leksikaalis-pohjaisen konstruktion edelläkävijöitä. Tomin sanayhdistelmät kuuluvat samaan omaksumisprosessiin, mutta keskustelussa Tomin *haluu*-sanayhdistelmillä on eri funktio.

Tämän luvun esimerkeistä nähdään, että *haluu*-sanayhdistelmiä käytetään tilanteissa, joissa Tom tuo erityisesti emfaattisuutta ilmauksiinsa. Tässä luvussa *haluu* itsekseen kantaa esipragmaattisia ominaisuuksia, kuten affektia (ks. Kauppinen 1998: 35). Kauppinen (mt.) toteaa, että päinvastoin kuin synnynnäiset teoriat väittävät, lapset omaksuvat jo hyvin varhain pragmaattisia sävyjä. Hän huomaa, että yksittäiset sanat³ voivat kantaa pragmaattista merkitystä ennen kuin niiden ensisijainen merkitys konventionaalistuu ja niihin löytyy syntaktinen paikka. Hän (mt.) esittää yhden esimerkin, joka liittyy jokapäiväiseen selviytymiseen, nimenomaan pyyntöihin sekä oman tahdon ilmaisemiseen. Samalla tavalla kuin *vähä* ja *koko haluu*-yksikkö ei ole idiomaattista, vaan produktiivista. Tämän ryhmän esimerkit liittyvät myös selvästi Tomin selviytymiseen jokapäiväisissä asioissa. *Haluu*-yksikköön on kytketty emfaattinen funktio, jonka avulla hän välittää kommunikatiivista intentiota

3 Kauppinen (1998: 35) esittää esimerkkejä *vähä*- ja *koko*- sanojen varhaisen pragmatiikan käytöstä.

ilmaistakseen omaa tahtoa.

Tomasello (2003) huomaa myös, että sanayhdistelmissä yksi sana tai fraasi ilmaisee hyvin usein ilmauksen lingvististä funktiota kokonaisuudessaan. Tämä pätee myös omassa aineistossani Tomin sanayhdistelmissä, koska hänen *haluu*-sanayhdistelmisään on edelleen näkyvissä näitä esipragmaattisia ominaisuuksia kolmen vuoden ikäisenä.

Seuraavaksi tarkastelen aineistoni ainoaa esimerkkiä, jossa *haluu* ei saa täydennyksiä.

Esimerkki 18. Jumppamatto

01 Mummi:	paneeko mummi Lily nukkumaan	
02:	(0.2)	
03 Tom:	ahh hhaluu (.)	((Tom menee verhojen taakse))
04	Tom me	((T hakee jumppamaton))
05 Mummi:	you she can't go to sleep now while	
06	Kristian's talking	
07 Mummy:	no well i was hoping this dinner was be	
08	ready sometime [after	
09 Tom:	[i like to pomppii i like	((Tomilla on
10	(to) go (.)	jumppamatto))

Tämä ilmaus herättää kysymyksen onko ilmaus yksisanainen vai elliptinen? Epäilemättä tämä ilmaus on kiinnostava, koska sitä käytetään kokonaisena ilmauksena. *Haluu*-ilmauksella (r. 3) Tom yrittää kiinnittää mummin huomiota, koska mummin huomio on ollut muualla (r. 1). Mummi puhuu Tomin äidin kanssa toisessa huoneessa. Tomin äänessä on vaativa sävy, joka näkyy erityisesti konstruktion ääntämisestä. Hän ääntää [h] äänneet interjektion lopussa ja *haluu*:n alussa soinnillisena. *Haluu*-ilmauksen toiseen tavuun Tom laittaa toisen [l] äänneen, joka pidentää ilmausta. Hän viestittää siis myös samaan aikaan mummille, että hän haluaa tehdä tai leikkiä jotain. Tomin elekielestä on myös selvä, että hän haluaa huomiota. Hän nojaa mummin polveen ja katsoo häntä silmiin. Vaikka tämän esimerkin *haluu*-ilmaus on yksisanainen, mikrotauko *haluu*-ilmauksen jälkeen viittaa kuitenkin siihen, että ilmauksessa on jätetty aukko. Tom miettii, mitä hän haluaa tehdä, ja se tulee ilmi, kun

hän menee hakemaan verhojen takaa jumppamaton.

On mahdollista, että *haluu* on aikaisemmin toiminut holofraasina. Lapsen varhaiskielessä holofraasi on ensimmäinen lingvistinen ilmaus, joka välittää lapsen kommunikatiivisen intention (Tomasello 2006: 5). Se on nimenomaan lingvistinen kokonaisuus, jolla on useimmiten spesifinen sävelkulku ja jonka merkitys on vankasti sidoksissa kontekstiin. Lapsen ensimmäiset holofraasit ovat keskeisiä lapsen elämässä ja kattavat peruslingvistisiä funktioita, kuten deklaratiivi-, imperatiivi- sekä interrogatiivi-ilmaukset. (Tomasello 2003: 36-37).

Vaikka Tom ei ole enää holofraasien vaiheessa, hänellä on kuitenkin jäänteitä siitä *haluu*-sanayhdistelmissä ja jopa joissakin *haluu*-konstruktion esimerkeissä, jotka tulen näyttämään. Normaalisti 18 kk ikäisenä lapsen kielessä kehittyy sanayhdistelmiä, jolloin lapsi yhdistää kaksi sanaa tai kaksi holofraasia. Silloin kun lapsi siirtyy monisanaiseen vaiheeseen, hän puhuu hyvin usein samoista asioista kuin, mitä hän puhui holofraasien avulla. Monet monisanaiset ilmaukset ovat useimmiten myös lähtöisin aikaisemmista holofraasien käytöstä (Tomasello 2003: 114). On muistettava, että Tom on käyttänyt *haluu*:ta kokonaisena fraasina varhaisessa omaksumisvaiheessa (2;6 eteenpäin): varhaisilmauksissa esiintyi ensin *haluu*-yksikkö, jonka jälkeen deiktinen *ele*, joka viittasi yleensä hänen haluamiseen kohteeseensa (perustuu muistiini). On mielenkiintoista huomioda, että Tomin pienemmällä veljellä (ei syntynyt vielä 2006) on ollut samankaltainen ilmiö varhaiskielen kehityksessään, nimittäin *ega* -konstruktio⁴, mutta se ei kuitenkaan ollut käytössä niin pitkään kuin Tomin *haluu*.

Seuraavasta esimerkistä näkyy samanlaisia emfaattisia piirteitä kuin edellisessä esimerkissä, mutta tässä *haluu* esiintyy sanayhdistelmässä. Tästä näkyy, että Tomilla ja

4 Kahden vuoden iässä Max rupesi käyttämään fraasia *ega*. Fraasi esiintyi ensin yksin ja sillä oli monenlaisia merkityksiä: *minä haluan*, *anna minulle* tai *minä ensin (eka)*. Samalla tavalla kuin Tomin *haluu*, *ega* leksikaalistui ja sitä käytettiin sanayhdistelmissä (*ega mennä*) sekä leksikaalis-pohjaisissa konstruktioissa (*ega mennä auto*). 2; 6-vuotiaana *ega* muuttui vähitellen minäksi tai minä-variantiksi. Suurperheissä kuullaan nimittäin hyvin usein fraasia *minä eka* ja Max, joka on perheen kolmas lapsi, ei halunnut ilmeisesti jäädä ilman. Selviytymissyistä Maxin kielessä kehittyi tämä fraasi, joka on sidoksissa siihen funktionaaliseen alkuperään.

toisella puhujalla on erimielisyys. Ilmaus muodostuu vierusparista, jossa Tomin *haluu*-sanayhdistelmä toimii jälkijäsenenä. Tom yhdistää substantiivin *hattu haluu*-yksikön jälkeen.

Esimerkki 19. Pyöräkypärä

01 Mummi: älä ota lilyn hattua ((Tom ottaa Lilyn hattua pois))

02 Tom: **haluu haluu hattuhhh**((Tom lähtee olohuoneesta pois))

Tässä otteessa mummi (r. 1) on antanut Tomille käskyn, *älä ota lilyn hattua*. Tom on ottanut hatun Lilyltä pois ilman lupaa. Ilmauksella (r. 2) Tom ilmaisee heti erimielisyytensä mummin kannanottoon. Tom lisää ilmaukseen tehoa sekä emfaattisuutta itsetoistolla (r. 2) (*haluu haluu*) (ks. Kauppinen 1998: 46). Tässä ilmauksessa muodostuu myös toisen tyyppinen toisto, nimittäin alliteraatio, alkuäänteiden toisto. Itsetoiston lisäksi Tom lausuu *hattu*-sanana lopun aspiraatiolla (*hattuhhh*). Tämä lisää myös ilmauksen allitteraatiota. Koko ilmaus tuo mukanaan rytmiä ja affektia.

Seuraava esimerkki 20 eroaa edellisistä esimerkeistä, koska samassa keskustelussa ilmenee *haluu*-sanayhdistelmän lisäksi *haluu*-konstruktio (r. 8-9 & r. 42). Keskustelussa sanayhdistelmällä on kuitenkin eri funktio kuin *haluu*-konstruktion funktio. Tässä nähdään, että *haluu*:n emfaattisuus näyttää levinneen pidempiin ilmauksiin.

Esimerkki 20. Abendbrot_Papa_3

01 Papa: so kinders (.)
02 Lily: (a[nnaa)
03 Tom: [anna
04 Papa: warte mal Lily ich
05 glaub das stück hier (.)
06 hast du dafür ein grosses
07 genug stück [ist da
08 Tom: ↑ [I Haluu:=ein gross
09 (0.1) ↓ melon.
10 Papa: ja ja kriegst du auch (.) ein
11 bisschen zu gross na wir
12 Tom: das
13 Papa: das da(nn) (--) extra gross
14 gemacht dann (--) das die schön
15 schnell wegkommt
16 Tom: au
17 Papa: (0.2) aber vielleicht ein
18 bisschen zu gross (0.2) ((Papa syö melonia))
19 Papa: mm (0.3) pass mal auf Lily
20: (1.5) ((Papa leikkaa Lilyn melonia))
21 Papa: na zu gross Tom jaa nee
22 komm ma hier ((Papa yrittää leikata Tomin
23 Tom: #mmm# melonin, Tom vetää pois))
24 Papa: ne gib mal hier Papa helf
25 Papa will dir helfen dass
26 das [ein bisschen einfacher=
27 Tom: [mmm
28 Papa: =ist zu zu essen kom hier so
29: (0.2) und [dann (0.2) err (0.2) ((Papa leikkaa
30: so melonia))
31 Tom: [#mm mm ?mmm#
32: (0.9)
33 Papa: zack
34 Tom: #haluu# gross, ((Tom syö melonia))
35 Papa: jaa das ist aber auch gross Tom
36 kannst auch bei beide essen aber
37 so ist das einfacher zu essen wirst
38 du gleich sehen
39: (0.3)
40 Papa: guck Papa schneidet die das auch (--)
41 weil das so dick ist
42 I ↑ #haluu# gross,

Tilanne on se, että lapset syövät vesimelonia. Keskustelussa syntyy kuitenkin erimielisyyttä papan ja Tomin välillä, koska papa haluaa leikata Tomin melonin palasiksi. Rivillä 8 oleva *haluu*-konstruktio toimii pyyntönä, johon papa suostuu rivillä 10, *ja*

ja kriegst du auch (suom: joo joo saat saat). Tom painottaa persoonapronominia, *I*, *haluu*-konstruktiossa, koska hän yrittää kiinnittää papan huomiota siihen, että hän haluaa saada myös melonin. Papa jatkaa ilmaisten itsensä heikosti erimielisenä seuraavissa vuoroissa, kun hän käyttää esimerkiksi komponentteja *aber* (r. 17, suom: mutta) ja *na, nee* (r. 21, suom: no, ei). Jopa rivillä 28 Papa korostaa kannanottoansa vielä kerran (*ist zu zu*, suom: onhan se liian). Tom ei kuitenkaan vastaa Papan vuoroihin, vaan Tom tekee epämiellyttäviä ääniä (r. 23, 27 ja 31). Tämä on merkki siitä, että Papan ja Tomin välillä on ongelma. Tom vastaa vuorollaan (r. 34), *haluu gross*, vasta silloin, kun Papa on leikannut melonin. Huomataan, että tässä vuorossa (r. 34) Tom käyttää eri tyyppistä *haluu*-ilmausta kuin edellisessä vuorossa (r. 8). Tämä ilmaus, *haluu gross*, on funktioltaan eri, koska hän palautuu *haluu:n* emfaattiseen käyttöön ilmaisemalla affektia narisevalla ja anovalla äänensävyllä. Rivillä 42 oleva *haluu*-konstruktio toimii niin, että tällä ilmauksella sekvenssi loppuu. Toistamalla alkuperäistä pyyntöä (r. 8) Tom välittää Papalle, että hänen kantansa tilanteeseen pitää vielä paikkansa, vaikka Papa on jo leikannut melonin. Tom ilmaisee itsensä viimeistä kertaa, painottamalla ilmauksessaan *haluu*-elementtiä. Kuten edellisessä vuorossa (r. 34) *haluu* tuo mukanaan samantyyppistä emfaattisuutta.

Merkittävää tässä esimerkissä on, että sekvenssin aikana Tom ottaa käyttöön sekä sanayhdistelmän *haluu:n* kanssa että *haluu*-konstruktion eri keskustelufunktioita varten.

Seuraavassa esimerkissä (21) nähdään, miten Tom käyttää *haluu*:ta käskyn jälkeen. Tämä esimerkki on huomionarvoinen, koska ilmaus muodostaa erikoisen yhdistelmän, *haluu + inf + nomini*, jossa aukkoa ennen *haluu*:ta ei täytetä persoonapronomilla.

Esimerkki 21. Pyöräkypärä

01 Tom: °min(u) haluu leikkii s°
02 Mummi: Tom haluaa leikkii sillä kypärällä
03 @vai niin@ (0.2) mutta jos ei Lily
04 kulta älä mene siihen älä kulta
05 älä no älä ota Lilyn @älä ota Lilyn
06 [kä ku Lily h- älä
07 Tom: [hHaluuhan leikkii ↑KypäRÄ] (0.2)
08 (0.2)

Samalla tavalla kuin *haluu haluu hattu* -sanayhdistelmässä (Esimerkki 19. Pyöräkypärä), Tomin vuoro (r. 7) seuraa älä-käskyä. Tomin vuoron alku (r. 7) voidaan verrata *haluu haluu hattu* -esimerkkiin, koska tässä esimerkissä *haluu*:ta käytetään myös emfaattisella tavalla. Tässä esimerkissä voidaan myös huomauttaa, että edellisessä vuorossaan (r. 1) Tom käytti 1. persoonapronominia *min(u)*. Käyttötilanteessa erimielisyyttä osoitetaan käyttämällä *haluu*-yksikköä affektisella tavalla.

Esimerkissä 22 nähdään myös, miten *haluu*:ta käytetään ilman persoonapronomia.

Esimerkki 22. Mummi_Tom_leikkimässä

01 Mummi: ttuli Mummia tönimään Tom oho oho oho
02 Tom: autamaan sinu ylös ahha varpaat ah iso
03 varpaat eehh pois edestä minu fees da ((yrittää
04 Mummi: minne Mum-Mummin täytyy mennä nostaa mummin
05 Tom: ei fees da jalat))
06 Mummi: an-anna Mummi istuu tässä
07 älä kulta vedä siitä älä
08 Tom: haluu sen poi Mummi pois
09 Mummi: haluat Mummin pois
10 Tom: aaa

Tämä ilmaus on vielä hieman erilainen, siis kolmesanainen ilmaus, *haluu sen poi*.

Tästä näkyy samaa ilmiötä kuin *haluu haluu hattu* (Esimerkki 19. Pyöräkypärä) sekä *haluu leikkii kypärä* (Esimerkki 21. Pyöräkypärä) -esimerkeissä: *haluu*-yksikön emfaattinen käyttö käskyn jälkeen. Tästä esimerkistä nähdään myös, miten Tom käyttää yksikön demonstratiivipronominia *se* totaaliobjektina genetiivissä. Pronominilla *sen* Tom viittaa mummin jalkoihin *fees* (todennäköisesti *feet* englanniksi), jotka hän haluaa siirtää pois sohvasta. Tom käyttää

demonstratiivipronominia *sen* myös esimerkissä *min(u) halua leikkii sen* (Esimerkki 3. Pyöräkypäri). Tässä tapauksessa Tom käyttää *sen*, vaikka *sillä* on kieliopillisesti oikein. *Sen* viittaa kypäriin, jonka kanssa Tom haluaa leikkiä. Molemmissa esimerkeissä *sen* viittaa konkreettiseen entiteettiin (jalkoihin ja kypäriin). *Sen* pronominin käyttö voi verrata aineistoni *tän* pronominin käyttöön (ks. Esimerkki 5. Mr Tall). Molemmat käytetään totaaliobjektina genetiivissä. Aineistoni demonstratiivipronominien käyttö viittaa siihen, että Tom tietää, että pronominien käyttö on tarpeellinen, mutta näitä pronomineja käytetään vain tietyissä tilanteissa. Tässä luvussa näytin, että Tomilla on edelleen käytössä kappaleeseen 4 verrattuna yksinkertaisempia *haluu*-rakenteita: emfaattinen käyttö ja *haluu*-sanayhdistelmät.

7 Lopuksi

Tässä työssä tutkin kolmevuotiaan kolmikielisen pojan, Tomin *haluu*-rakenteita. Ryhdyin selvittämään, miten *haluu* soveltuu Tomasellon kielen omaksumisprosessiin. Aineistostani löytyi kolme erilaista *haluu*-rakenteen tyyppiä: yhden sanan ilmaus, sanayhdistelmät sekä *haluu*-konstruktiot. Kaikki kuuluivat Tomin nauhoitusten aikaiseen lingvistiseen kokoelmaan (vrt. Tomasello & Lieven 2008: 175). Aineistoni näyttää, että kolmikielinen Tom on käynyt ja käy läpi edelleen samoja prosesseja kuin Tomasellon teoriassa esitetään.

Käsittelin ensiksi *haluu*-konstruktiota, koska suurin osa esimerkeistäni koostui niistä. Aineistoni osoittaa, että *haluu*-konstruktiolla on paljon samanlaisia piirteitä kuin mitä Tomasellon (2003; 2006) leksikaalis-pohjaisen konstruktion määritelmä kuvailee. *Haluu*-konstruktio toimii argumenttirakenteena, jossa leksikaalinen yksikkö, *haluu* toimii verbinä. Morfosyntaktiset aukot *haluu*:n molemmin puolin vaihdetaan keskustelussa vapaasti. Yleishavainto *haluu*-konstruktiosta on myös se, että sijamuodot ja 1. persoonan verbipäätteet eivät ole lainkaan johdonmukaisia läpi aineiston. Totaaliobjektin käyttö *haluu*-konstruktiossa ainakin viittaa siihen, että tämä morfologinen kehitys on ulkoa opittu. Tämä sopii käyttöpohjaisen kieliopin kuvaukseen lapsen kielen omaksumisesta: lapsen konstruktioiden kompleksisuutta nähdään, kun aukkojen määrä lisääntyy; abstraktisuutta, kun kieliopilliset mahdollisuudet laajentuvat (ks Lieven ja Tomasello 2008: 170, myös Dabrowska, 2004b). Tomin kohdalla aineistoni osoittaa, että hänen kielessään lisääntyy vähitellen sekä kompleksisuutta että abstraktisuutta. Kompleksisuutta on näkyvissä Tomin ilmauksissa, koska olen todennut, että aineistostani löytyy sekä yksinkertaisemmat *haluu*-konstruktiot kuin, esimerkiksi *ahh haluu* (18) ja *minu(u) haluu(n) tän* (4) että kompleksisemmat *haluu*-konstruktiot kuin, esimerkiksi *min minu haluu mennä kummitus* (9), *I haluu bitte von der wurst* (6) ja *mä haluun Tia tulla lääkäriissä* (10). Abstraktinen kehitys *haluu*-konstruktiossa näkyy nimenomaan sijamuotojen sekä 1. persoonan verbipäätteiden käytöstä, mutta myös kieliopillisten kategorioiden

käytöstä. Aineistoni kertoo sen, että Tom on identifioinut, että aukko ennen *haluu*:ta on persoonapronominin paikka ja aukko *haluu*:n jälkeen on nominin, infinitiivin tai infinitiivilausekkeen paikka. Se, että Tom osaa vaihtaa koodia näissä aukkoissa kaikilla kolmella kielellänsä, osoittaa sen, että nämä kieliopilliset kategoriat ovat käyneet yleistymisprosessin läpi. Tom tietää, että eri lingvistikäytöksillä on sama funktio.

Aineistossani Tom käyttää kahden tyyppisiä *haluu*-konstruktiota: X + *haluu* + nomini ja X + *haluu* + A-infinitiivi. *Haluu*-konstruktion rakenneskeema on transitiivisemmän näköinen, mutta molemmat tyytit eivät kuitenkaan toimi merkitykseltään kuin prototyyppinen transitiivisempi. Olen pohtinut, minkälaisia käyttötapahtumia kyseiset tyytit kuvaavat lingvistisesti Tomin kehittyvässä kielessä. X + *haluu* + nomini kuvaa tapahtumaa, jossa Tom on olotilan kokija; esine on olotilan ärsyke. X + *haluu* + A-infinitiivi kuvaa tapahtumaa, jossa Tom ilmaisee intentioita asiointia kohti.

Keskusteluanalyysin avulla tarkastelin, miten *haluu*-konstruktiota käytettiin keskustelutilanteissa. Keskustelussa Tom käyttää varianttia X + *haluu* + nomini nimenomaan välittämään täsmällisempää tietoa ja korjaamaan ongelmatilanteita. Tässä luvussa nähtiin, miten yhteisymmärrykseen päästiin *haluu*-konstruktion avulla. Nominipaikka vaihtaa koodia riippuen, kenen kanssa Tom puhuu. Keskustelussa on havaittavissa, että Tom käyttää tyyppiä X + *haluu* + infinitiivi ankkurina rakentaessaan kompleksisempia ilmauksia *haluu*-konstruktion kanssa, kuten *mä haluun Tia tulla lääkäriin*. Kolmikielisen näkökulmasta *haluu* on toiminut olennaisena osana Tomin kehittyvässä lingvistikäytöksessä maailmassa, jossa kaikilla hänen kolmella kielellään on sama kieliopillinen rakenne, SVO.

Tutkin myös koodinvaihtoesimerkkejä. Kävi ilmi, että koodinvaihtoesimerkeissä esiintyi erillinen I *haluu*-kollokaatio, jota käytettiin papan, mummin ja mummin kanssa. I *haluu* X ei ilmennyt päiväkodissa. Tämä havainto on myös hyvä esimerkki siitä, että *haluu*-konstruktion sisällä on myös kehittynyt puhekuviomaisia ilmiöitä.

Tarkastelin myös muita *haluu*-rakenteita, jotka eivät sopineet *haluu*-konstruktion määritelmään, nimenomaan *haluu*-sanayhdistelmiä. *Haluu*-sanayhdistelmät ovat lingvistiksi yksinkertaisempia. Merkittävin havainto on se, että samassa aineistossa Tom käyttää myös samaan aikaan *haluu*-konstruktiota, joka on kompleksisempi sekä abstraktisempi kuin Tomin *haluu*-sanayhdistelmät. Se, että Tomilla on käytössä sekä yksinkertaisempia että abstraktisempia *haluu*-rakenteita lingvistiksi kokoelmasaan, sopii Piaget'n teoriaan lapsen kognitiivisesta kehityksestä. Piaget (1962) on osoittanut, että lapset pääsevät kognitiivisesti kehityksen ylempään vaiheen vasta, kun kehityksen alempi vaihe on saavutettu. Kuten oma aineistoni osoittaa, Tom on välivaiheessa. Hän ei ole päässyt eroon *haluu*-sanayhdistelmistä, koska hän ei ole vielä täysin saanut ylempään tason kompetenssia. Hän käyttää eri *haluu*-rakenteita välittämään erilaisia kommunikatiivisia intentioita. Tietyissä konteksteissa Tom käyttää pelkästään *haluu*-yksikköä, koska tämä liittyy tiettyyn merkitykseen. Tämä todistaa myös sen, että lapset oppivat kielensä lingvistiset abstraktiot vähitellen.

En valitettavasti pysty tekemään suurempia johtopäätöksiä Tomin kielen omaksumisprosessista *haluu*-rakenteiden perusteella, koska olen tutkinut ainoastaan yhtä konstruktiota. En voi näyttää esimerkiksi, miten Tom on yleistänyt tietoaan *haluu*-konstruktiosta muihin konstruktiioihin. Omasta aineistostani olen löytänyt vain yhden tapauksen, jossa Tom käyttää transitiiviskeemaa muun verbin kanssa, esimerkiksi *ottaa*-verbin kanssa. Tässä tapauksessa Tom ei käytä objektinsijaa, vaikka ilmaus olisi vaatinut sitä. Vertailututkimus samantyyppisten konstruktioiden väliltä eri varhaisverbien kanssa ja miten niitä käytetään keskustelussa olisi aihe lisätutkimuksiin. Omassa aineistossani on myös edelleen antoisaa tutkimusmateriaalia. Kuten mainitsin taustatietoluvussa aineistostani löytyy erilaisia konstruktiota, esimerkiksi *mitä tämä/siellä/ X on ja ei saa + inf.*

Henkilökohtainen päämääräni tässä tutkimuksessa on ollut saada selitys sille, mikä poikani idiosynkraattinen ilmiö *haluu* on ollut. Aivan tutkimuksen alussa eräs ystävä kommentoi ja sanoi, ”voiko *haluu* olla yksinkertaisesti väärin?”. Tämä tutkimus

osoittaa, että Tomin *haluu*-rakenteella on kommunikatiivinen merkitys⁵ Tomin kielenkäytössä. Kognitiivis-funktionaalinen lähestymistapa ja keskustelunanalyysi on osoittautunut valaisevaksi tavaksi tutkia kielen omaksumista monikielisessä ympäristössä.

5 "all (linguistic entities) have communicative significance" Tomasello (2006:3)

8 Lähteet

ALHO, IRJA & KAUPPINEN, ANNELI 2008: Käyttökielioppi. Helsinki: SKS

BATES, ELIZABETH & GOODMAN JUDITH 1999: On the Emergence of Grammar from the lexicon. - B. MacWhinney (toim), *The Emergence of Language*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

BROWN, ANNELI 2004: Persoonareferenssi lapsen kielessä – *Virittäjä* 4/2004: 483-587.

CAMERON-FAULKNER, T., LIEVEN, E., & TOMASELLO M. 2007: What part of *no* do children not understand? A usage-based account of multiword negation. *Journal of Child Language*, 34: 251-282

CLARKE, EVE V. 2003: *First Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press, England.

CHOMSKY NOAM 1980: *Rules and representations*. Oxford: Blackwell

CROFT WILLIAM 2001: *Radical Construction Grammar*. Oxford University Press

DU BOIS, JOHN W. 1987: Argument structure - Grammar in use. Du Bois John W, Kumpf E. Lorraine & Ashby William J (toim), *Preferred Argument Structure*. Amsterdam: Benjamins

FRIED, MIRJAM & ÖSTMAN, JAN-OLE 2004: Construction Grammar: A thumbnail sketch. - Fried ja Östman (toim.), *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*. Amsterdam: Benjamins

GOLDBERG, ADELE E. 1995: *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. University of Chicago Press, Chicago

----- 2006: *Constructions at Work*. Cambridge: Cambridge University Press, England.

HASSINEN, SIRJE 2002: *Simultaaninen kaksikielisyys: Läheiset sukukielet viro ja suomi rinnakkain*. Suomen ja Saamen logopedian laitos, Oulun yliopisto.

HERITAGE, JOHN 1989: Current developments in conversation analysis. - Derek Roger & Peter Bull (toim), *Conversation: An Interdisciplinary Perspective*, 21-47. Intercommunication 3. Multilingual Matters Ltd, Clevedon.

ISO SUOMEN KIELIOPPI 2004: Hakulinen, Auli (päätoimittaja). Helsinki: SKS

KAUPPINEN, ANNELI 1982: ”Kuinka negaatio kasvaa (The development of negation).” - *Virittäjä* 2: 140-163.

----- 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Helsinki: SKS

KEMMER, SUZANNE & BARLOW, MICHAEL 2000: Introduction: A usage-based conception of language. - Kemmer & Barlow (toim.), *Usage Based Models of Language*. Stanford: Center for the study of Language and Information.

KOTILAINEN, LARI 2007: *Konstruktioiden Dynamiikkaa*. Helsingin yliopiston Suomen kielen ja kotimaisten kirjallisuuden laitos.

LAALO, KLAUS 1994: Kaksitavuvaihe lapsen kielen kehityksessä - *Virittäjä* 98 (3) 1994: 430-447.

LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of Cognitive Grammar*, Vol 1. Stanford, CA: Stanford University Press.

----- 1991: *Foundations of Cognitive Grammar*, Vol 2. Stanford, CA: Stanford University Press

2000: A dynamic usage-based model. - Kemmer & Barlow (toim.), *Usage Based Models of Language*. Stanford: Center for the study of Language and Information.

LIEKO, ANNELI 1992: *The development of complex sentences: a case of Finnish*. SKS.

LIEVEN, ELINA V.M., PINE, JULIAN M. & BALDWIN GILLIAN 1997: Lexically-based learning and early grammatical development. *Journal of Child Language* 24, 187-220. Cambridge University Press.

LIEVEN, ELINA & TOMASELLO MICHAEL 2008: Children's first language acquisition from a usage-based perspective. - P. Robinson & Nick C. Ellis (toim.), *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition*, 168-196. Routledge.

NINIO ANAT 1999: Pathbreaking verbs in syntactic development and the question of prototypical transitivity. *Journal of Child Language* 26, 619-653. Cambridge University Press.

NURKKALA, KIRSTI 1998: Varhaisvuorovaikutus ja keskusteluanalyysi. *Kielen Ituja* 10. Suomen ja Saamen kielen ja Logopedian Laitoksen julkaisuja.

PINE, JULIAN M. & LIEVEN, ELINA V.M. 1993: Reanalysing rote-learned phrases: individual differences in the transition to multi-word speech. *Journal of Child Language* 20, 551-571. Cambridge University Press.

PINKER, STEVEN. 1998: Words and Rules. *Lingua*, 106, 219-242.

<http://pinker.wjh.harvard.edu/articles/papers/Edinburgh.pdf>

ROMAINE, SUZANNE 1995: *Bilingualism*. (2. painos). Oxford: Blackwell Publishing.

RONTU, HEIDI 2004: Suomalais-suomenruotsalainen koti lapsen kaksikielisenä kasvuympäristönä. *Virittäjä* 2, 224-240.

SACKS, HARVEY, SCHEGLOFF EMANUEL & JEFFERSON GAIL 1974: A simplest systematics for the organisation of turn-taking for conversation. *Language* 50, 696-735.

TOMASELLO, MICHAEL 1992: *First Verbs: A case study of early grammatical development*. Cambridge University Press.

----- 1998: Introduction: A cognitive-functional perspective on language structure. M. Tomasello (toim), *The New Psychology of Language, Vol 1*. Lawrence Erlbaum Publishers.

----- 1999: Early syntactic development: A Construction Grammar approach. M. Barrett (toim.), *The Development of Language*. Psychology Press.

----- 2000: Do young children have adult syntactic competence? *Cognition*, 74, 209-253.

----- 2003a: *Constructing a Language: A usage-based theory of language acquisition*. Harvard University Press.

----- 2003b: Introduction: Some surprises for Psychologists. M. Tomasello (toim), *The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language and Structure Vol 2*, 1-15. Lawrence Erlbaum Publishers.

----- 2006: Construction grammar for kids. *Constructions 1*, s. 1-11

(www.constructions-online.de, urn:nbn:de:0009-4-6893, ISSN 1860-2010)

2008: Haastattelu 3Sat:in television ohjelmassa:

<http://video.google.com/videoplay?docid=8933367116959974563#>

TOMASELLO, MICHAEL, CARPENTER MALINDA, JOSEP CALL, BEHNE TANYA & MOLL HENRIKE 2005: Understanding and sharing intentions: The origins of cultural cognition. *Behavioural and Brain Sciences* (2005) 28, 675-735.

(http://email.eva.mpg.de/~tomas/pdf/BBS_Final.pdf)

WONG, FILLMORE 1979: Individual differences in second language acquisition. C. Fillmore, D. Kempler & W. Wang (toim.), *Individual differences in language ability and language behaviour*. Academic Press.

9 Liitteet

Esimerkki 23. Hattu_päässä

A=Aikuinen

01 Tom: Hattu päässä on se on minun
02: hattu päässä ei Tiina ei Saa
03: nyt kohta lähtön ((poistuu huoneesta työntäen
04: (0.2) (- hattu) (0.3) Tiina kuorma auton, menee
05: got this in on my head puhumaan äidin
06 Mummy: (-) with the other children kanssa, joka istuu
07 Tom: heh viereisessä
huoneessa))
08 Mummy: (-) play with the other children (--)
09 Tom: heh eh ((Tom tulee takaisin
10: (0.6) huoneeseen
11 Lapsi: hyvää kuormaa auton kanssa))
12: ((Aikuinen on leikkimässä
13 Tom: [hei (.) posti teillä (.) minun sylissä oleva lapsen
14: leikassa (.) ↓nyt tö ?tö tä (--)) kanssa))
15 A: [hyvä haluutsä (--)) vähän (--)) ((Tomia nyt
16: suklaa (--)) laitetaan (--)) kiinnostaa ne
17: noin (--)) ruokavälineet, jotka
18: (0.3) ovat korissa
19 Tom: (meidän se)[minä aikuisen vieressä.
Tom ottaa
20 A: [anna minul Tom tuon ruokavälineita pois
21 kattilan tänne korista)
22 Tom: oi oi
23 A: annatko
24 Tom: (k)änne
25 A : kiitos (0.3) (-) (papu)keitto ((sekoittaa ruokaa))
26 (0.2)
27 Tom: (ich) halua ↑LUOKAa (.) please ((hakee lautasen ja
antaa sen
28 (.) @please@ aikuiselle))
29 A: kohta ruoka on valmista ei ihan
30: vielä (--))

Esimerkki 24. Tom_lauletaan

01 Tom: Nyt lauletaan sen
02: (0.8)
03 Lily: e ha ((Lily laulaa taustana))
04: (.)
05 Tom: nyt lauletaan ?sen
06: (.)
07 Mummi: vai mitä Tom laulaa nyt
08 Tom: nyt nyt ti:t nyt (qi:) nyt nyt
09 baum nyt (qi:)
10: (0.2)
11 Tom: °t ti:° Li:ly
12 Lily: mmm
13 Tom: you musn't eat ((Lelu putoaa lattialle))
14: (0.3) ((Lapset touhuavat))
15 Tom: agh ((Lelu putoaa taas
16: (0.5) lattialle))
17 Lily: nn nah nah
18: (0.4) ((Lelut taas kolisivat))
19 Tom: nyt lauletaan nyt (.) for Li:ly
20: (0.2)
21 Mummi: mm mh
22 Tom: nyt Tom lauletaan nyt
23 Mummi: mmm
24 Tom: nyt no (0.4) nyt de lauleta ne ((Tom rupeaa
laulamaan))
25 tei:da lega: le da da da leidai
26 da leikki du: di leidai da i: dae
27 du Mummy is tu dudu leijai yo leiga
28 (ya) Mummi mu Mummi mu Mum(i)Mummy
29 Mum Lily ya Mummi SIT DOWN YOU (.) ((Tomia
hengästyttää))
30 NYT ON THE FLOOR (.) [Now
31 Mummi: [mitä] (.)
32 Mummi täytyy tuolla lattialla
32 Tom: joo=
33 Mummi: =et Tom (sen) haluaa Mummi
34 Tom: siinä siinä on Lily istuu lattia
35 Mummi: no hyvät ihmiset
36 (0.2)
37 Tom: [(on)
38 Mummi: [Mummi täytyy tulla lattialle]
39 Tom: latia nyt (.) lattiassa nyt

Esimerkki 25. Jumppamatto

01 Tom: hopsis ((T tulee takaisin
02: (1.5) keittiöstä))
03 Mummi : well (.) should shouldn't Lily go ((Mummi puhuu
Mummylle))
04 to bed
05 Tom: (0.2) (aa) leikitään [er er [er er (0.1) ((er=kuin
foneemi 3:))
06 ((T katsoo Mummiä päin))
07 Mummi: [half past twelve
08 Mummy: [(wait an see
09 – don't know now maybe) ((Mummyä kuullaan
keittiöstä))
10 Tom: leikitään ((T katsoo verhoja päin))
11: (0.6) ((Lily laulalee))
12 Mummi: paneeko mummi Lily nukkumaan
13: (0.2)
14 Tom: ah_h hhaluu (.) ((T menee verhojen taakse))
15 Tom me ((T hakee jumppamatton))
16 Mummi: you she can't go to sleep now while
17 Kristian's talking
18 Mummy: no well i was hoping this dinner was be
19 ready sometime [after
20 Tom: [i like to pomppii i like ((T:lla on
jumppamatto))
21 (to) go (.)
22 Tom: (wherez goin wherez goin go) heh((Jumppamatto laitetaan
23: (1.0) lattialla))
24 Tom: goin go
25 Mummy: yeah ((äiti menee takaisin
keittiöön ja T rupeaa
jumppaamaan))

Esimerkki 26. Tom_Tia

01 Tia: miiä hawui err (.) mm-minä taton tota kuvaa
02 Ope: sinä voit katsoa sitä
03 Tom: mii haluu kattoo (susa) kuva

Esimerkki 27. Bob_the_Builder

01 Mummi: kato\$\$\$pa ((Mummi näyttää mummylle, että
02 Tom kantaa Lilyn)) look kato (0.1) kuka
03 se kantoi Lilyn (0.4) kuka se kantoi Lilyn
04 Lily: ((Lily äänтелеe))
05 Mummy: ((englanniksi)) maybe i should get her a
06 bib though first
07 Mummi: i think so (0.2) odota hetkinen äiti tuo sen
08 (0.2) [ne (sen) essun=
09 ((Mummi puhuu Lilylle))
10 Tom: [i halua bob the builder ((Tom juoksee
11 Mummi: =äiti tuo sen essun joo keittiöön hakemaan
12 joo Bob the Builder mukin))
13 äiti tuo sulle essun (0.2)
14 ruokalappu noin pannaan ruokalappu ole hyvä Lily
15: (0.2) ((Lily äänтелеe
taustana))
((Mummi laittaa Lilylle
ruokalapun. Lapset
juovat maitoa))

Esimerkki 28. Kori_päässä

A1=Aikuinen 1

A2=Aikuinen 2

01 A2: sun pitäis mennä tänne sänkyyn ((puhuu toiselle
02 kölli puhu(-) mene sänkyyn köllimäs lapselle ja
ei näy häntä))
03 jos väsyttää noin paljon
04 Tom: eee hi:rv juttu ((katsoo Tialle))
05 A2: ei oo mitään [hätää (0.2)
06 Tom: [mä halua(n) syllii: ((laittaa päänsä
07 A2: ee oo aikuisen syliin))
08 Tom: #auta auta auta# ((puhuu toiselle lapselle))
09 A1: pitäiskö sun [auttaa tota ((narisee))
10 [Tomia
11 Tom: [Tia: ((narisee))
12 Tia: [#ei# ei halua
13 A2: auta vaan ((Tom laittaa kädet
14 Tia: ouch ylös ja yrittää saada
Tian huomiota. Toinen
lapsi yrittää ottaa
Tialta kiinni))

Esimerkki 29. Lily_kiipeily

01 Mummi: so mister Tall shouted at top ((Tom yrittää kääntää
02 of his voice Hello and mister sivua))
03 Small shout is as tall as a
04 bees knees so it took him quite
05 some time for [mister Tall to spot=
06 Lily: [mm mm mm ((Lilylla on nyt oma kirja
07 him oh he said gloomily it's you= auki))
08 Mummi: you don't look very happy said
09 [mister Small
10 Lily: [agh
11: (0.8) ((Lily kiipeilee Mummin
12 Mummi: uu syliin ja Mummi auttaa
13: (0.4) Lilya tuoliin))
14 Lily: ei (ana) ((Lily äänтелеe))
15 [tuu tule tänne ((Tom katsoo Lilya päin))
16 Tom: [e- ei jaksaa ei jaksaa tulla tänne ((Mummi siirtää
17 Mummi: no Lily on jo tää\$lä Tomia))
18 Lily: aaa *aleine* (.) ei ((Lily haluaa pois tuolista))
19: (0.5) ((Lily äänтелеe. Tom alkaa
20 Mummi: mikä siellä on (.) onko siellä leikkiä housutaskun
kanssa))
21 (.) tasku
22 Tom: joo
23: (0.5) ((Lily haluaa uudestaan
24 Lily: mm Mummin syliin, L itkettää))
25 Mummi: kato Lilykin haluaa tulla mummin syliin
26 (0.5)
27 Lily: ää pa ää
28 Mummi: mut ku Lily ei pääse millään miten ku ((M nostaa Lilya T
29 miten me pannaan Lilya tähän näin näin syliin))
30 Tom: ei [haluu
31 Mummi: [Lil Lily tulee tänne näin Lily tulee ((Mummi siirtää
32 tähän mummin sykyyn Tomin))
33: (1.0) ((Lily katsoo kirjaa))
34 Mummi: are you doing roast potatoes or (what) ((Mummi puhuu
35 (1.0) mummyn keittiössä))

Esimerkki 30. Lily_pois

Lily laulaa mummolle puhelimessa

01 Papa: danke Lily hat mummo sich gefreut ((P&M nauru))
02 [na Tom du will nicht mit mummo= ((Tom ravistelee
03 Mummi [oh that was sweet päätänsä))
04 Papa: =telefonieren gar nicht na Tom will
05 jetzt nicht denn [denn ja ok mutter=
06 Tom: [Leikkii (.) Lily= ((Lily kävelee maton
07 Papa: =denn joo danke dan(-) auch du (.) päälle))
08: tschüss
09 Tom: =et haluaa (.) Pois Pois Pois pois ((Tom työntää Lilya))
10: (1.0) ((Lilya itkettää))